

Structure of fruit vendors in the economic and physical space of the city (Mobile fruit vendors in Zanjan city)

Alireza Daviran^{✉1}, Sima Ghayebloo²

1. Corresponding author, Assistant Professor of Department of Geography Education, Farhangian University of Tehran, Tehran. E-mail; a.daviran@cfu.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of Industrial Engineering, Zanjan University, Zanjan. E-mail: ghayebloo.sima@znu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 24 October 2024
Revised: 13 January 2025
Accepted: 29 January 2025
Published: 21 November 2025

Keywords:

Urban space,
Microeconomics,
Fruit sellers,
Zanjan.

ABSTRACT

Objective: The urban scale of the informal economy is an inevitable economy accepted in the economic structure. Despite creating urban challenges and problems due to the weakness of the urban planning and management system, this economy has many capacities. This research aims to understand the structure of this type of economy in the physical and economic system of the city so that it can be a guide for formulating the kind of intervention and organizing them.

Methods: The present research is qualitative research based on the inductive method that has studied the foundation of the effects of the informal economy of street vendors in the economic and social structure of the city space in a phenomenological way. Data was collected using semi-structured interviews and observations in a sample size of 75 fruit street vendors in Zanjan. The collected data were open-coded, axially and selectively, and their categories concepts and repeatability coefficients were extracted. Finally, a paradigmatic model resulting from causal, contextual, mediating, and strategic conditions was interpreted and the resulting consequences were explained.

Results: The paradigmatic model resulting from the concepts, categories, and conditions mentioned above shows that fruit vendors have focused on locating the functional distance between residence and work and main thoroughfares. Locating in main thoroughfares, and surrounding wasteland (with the possibility of marginal parking) has an effect on the location of vendors, and the desired space plays the role of a dock for equipment and work tools. Environmental health, traffic safety, and space security, along with market control, family livelihood, and organization, have been the most important structural categories of vendors.

Conclusions: The study of the consequential conditions in the paradigmatic model shows that abandonment, lack of attention from urban management, coercive behavior, and weakness of urban development programs are the consequential obstacles for vendors and the capacity for willingness to participate and organize the active consequences of fruit vendors in Zanjan.

Cite this article: Daviran, A & Ghayebloo, S. (2025). Structure of fruit vendors in the economic and physical space of the city (Mobile fruit vendors in Zanjan city) *Journal of Geography and Planning*, 31 (93), 189-212.
<http://doi.org/10.22034/gp.2025.64171.3317>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/gp.2025.64171.3317>

Publisher: University of Tabriz.

Introduction

The informal economy is a manifestation of the changes in the capitalist world, which forms an important part of it in cities, especially in developing countries. This type of economy plays an important role in creating employment, production and generating income, and with its significant growth, it causes problems and problems in different parts of urban management. Due to the occupation and consumption of space, the challenges of their economic activity in the city space have led to many issues such as: traffic, loss of physical quality, environmental health, road barriers, access, etc. also causes problems. However, these jobs are known as a competitive economy parallel to the official economy, its controller, and have a positive effect in controlling prices and providing the needs of citizens. be their intervention and organization. The main question of the current research is how the economic and social structure of Zanjan bar vendors has performed in relation to the urban space and what is their distribution according to? In which area of the urban economy are the bar vendors developed and what are the reasons for their tendency?

Materials and Methods

The current research is a type of qualitative research based on the inductive method, which has studied the background of the effects of the informal economy of urban hawkers in the economic and social structure of the urban space in a phenomenological way. Data collection has been achieved through a survey method based on observation and semi-structured interviews with fruit vendors. Due to the extent and spatial distribution of vendors and the differences in the location of the establishment, the sample size included 70 vendors. Based on the type of research method, the method of data collection and the studied population, the sample size was determined according to the data saturation pattern. The resulting data were first open-coded in the framework of the Foundation's data model, then by sharing codes, axial coding, and finally by selective coding of categories and main concepts. In the continuation of such a process, the paradigm model resulting from causal, contextual, intervening, strategic and finally consequential conditions is drawn and explained.

Results

This type of economy has come to life with a direct effect on the livelihood of city households and has expanded with the aim of meeting the daily needs of households and is identified with different forms in urban spaces. An economy that is formed in the open and public spaces of the city in formats such as sidewalk hawkers, wheel dealers, car dealers of various goods, and with gradual progress may become official trade unions. The findings showed that the bar vendors of Zanjan city are smart in choosing their business locations and are located in places where citizens travel between work and residence. The positions of the vendors are based on selection in the arterial passages with high traffic volume and the possibility of marginal parking. Bar vendors are working in an environment that faces serious challenges in terms of environmental health and requires organization and health control. The working space of freight sellers is a free space with the proximity of barren and abandoned lands or incompatible cities, which creates the challenge of defending the urban space in addition to creating health and safety issues for people and goods. Traffic jams caused by citizens stopping to buy fruit and the lack of guidance and control structures in the positions of vendors lead to the consequences of traffic. On the other hand, the controlling role of fruit sellers in fruit prices and competition with the official fruit sellers guilds creates competition and prevents the sharp increase in fruit prices. In the prevailing economic climate, with the aim of providing the livelihood of the family and earning income, due to taxes, duties, rent and other expenses, the vendors have chosen economic separation from the official market and prefer to operate in the parallel market.

Conclusion

The general results show that the issue of mobile vendors in the urban space is an issue accepted by citizens, managers and fruit activists, and according to the causal, contextual, strategic, mediating conditions and the resulting consequences, an efficient organizing model can be drawn. A model whose main structure is based on participation, acceptance, acceptability and family economy.

ساختارشناسی بارفروشان سیار میوه در فضای اقتصادی و کالبدی شهر (وانت بارهای سیار میوه شهر زنجان)

علیرضا دوبران^۱ | سیما غایب لو^۲

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه آموزش جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان تهران، تهران، ایران. رایانامه: a.daviran@cfu.ac.ir

۲. استادیار، گروه مهندسی صنایع دانشگاه زنجان، زنجان، ایران. رایانامه: ghayebloo.sima@znu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۸/۳۰ کلیدواژه‌ها: فضای شهری، اقتصاد خرد، بارفروشان، زنجان.	هدف: مقیاس شهری اقتصاد غیررسمی به عنوان اقتصاد ناگزیر پذیرش شده در ساختار اقتصادی است. این اقتصاد با وجود ایجاد چالش‌ها و مسائل شهری ناشی از ضعف نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، دارای ظرفیت‌های بسیار متعددی است. هدف این پژوهش شناخت ساختار این نوع اقتصاد در نظام کالبدی و اقتصادی شهر است تا بتواند راهنمایی برای تدوین نوع مداخله و ساماندهی آنان باشد. روش پژوهش: پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کیفی مبتنی بر روش استقرایی است که به شیوه پدیدارشناسانه به مطالعه زمینه بنیاد اثرات اقتصاد غیررسمی بارفروشان در ساختار اقتصادی و اجتماعی فضای شهر پرداخته است. گردآوری داده‌ها با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته و مشاهده در حجم نمونه ۷۵ بارفروش میوه شهر زنجان بوده است. داده‌های گردآوری شده کدگذاری باز، محوری و انتخابی شده و مقوله‌ها و مفاهیم و ضریب تکرارپذیری آنان استخراج گردید. در نهایت مدل پارادایمی حاصل از شرایط علی، زمینه‌ای، میانجی و راهبردی تفسیر و پیامدهای حاصل از آن تبیین شد. یافته‌ها: مدل پارادایمی حاصل از مفاهیم، مقوله‌ها و شرایط ذکر شده نشان می‌دهد: بارفروشان میوه تمرکز فعالیتی خود را معطوف به استقرار در فاصله کارکردی بین سکونت و کار و معابر اصلی نموده‌اند. استقرار در معابر اصلی، فضای بایر پیرامون (با امکان پارک حاشیه‌ای) در مکان‌گزینی بارفروشان اثرگذار بوده و فضای موردنظر نقش بارانداز برای وسایل، ابزار کار دارد. بهداشت محیط، ایمنی تردد، امنیت فضا در کنار کنترل بازار، معیشت خانواده و ساماندهی مهم‌ترین مقوله‌های ساختاری بارفروشان بوده است. نتیجه‌گیری: مطالعه شرایط پیامدی در مدل پارادایمی نشان می‌دهد رهاشدگی، عدم توجه مدیریت شهری، برخورد قهری، ضعف برنامه‌ها توسعه شهری موانع پیامدی بارفروشان و ظرفیت تمایل به مشارکت و ساماندهی پیامدهای فعال بارفروشان میوه شهر زنجان می‌باشد.

استناد: دوبران، علیرضا و غایب لو، سیما (۱۴۰۴). ساختارشناسی بارفروشان سیار میوه در فضای اقتصادی و کالبدی شهر (وانت بارهای سیار میوه شهر زنجان). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۳۱ (۹۳)، ۱۸۹-۲۱۲.

<http://doi.org/10.22034/gp.2025.64171.3317>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

ساختار فضایی شهرها با تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی خود، فراهم کننده چرخه حیات شهروندان شهرها هستند (رجبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵۹). یکی از این چرخه‌ها، چرخه اقتصاد غیررسمی شهر است. در مقابل اقتصاد رسمی مبتنی بر دستمزد مشخص، پوشش‌های بیمه‌ای، محیط کار امن و سالم، حمایت‌های دولتی، ساعات کار مشخص و تبعیت از قوانین اداری و حقوق کار کشور (danial, 2004: 502)، اقتصادی وجود دارد که علی‌رغم فعالیت گسترده آن‌ها به‌عنوان اقتصاد غیررسمی شناخته می‌شود. این نوع اقتصاد عمدتاً گزارش نشده و فاقد اندازه‌گیری هستند. درواقع مشاهده، تعریف، اندازه‌گیری و محاسبه این نوع اقتصاد دشوار است (Elgin & Oyvat, 2013: 38). بخش غیررسمی، بخشی از اقتصاد است با فعالیت محدود، فیزیکی، نبود حمایت‌های قانونی کشوری، ورود آسان، بازار نامنظم با سرمایه نسبتاً اندک است (شکویی، ۱۳۸۳: ۴۶۴). در حال حاضر این نوع اقتصاد نمودی از تحولات جهان سرمایه‌داری است که بخش مهمی از آن در شهرها به‌ویژه شهرهای کشورهای درحال توسعه را تشکیل می‌دهد. این نوع اقتصاد نقش مهمی در ایجاد اشتغال، تولید و ایجاد درآمد ایفا کرده و با رشد چشمگیر خود باعث به‌وجودآمدن معضلات و مشکلات در بخش‌های مختلف مدیریت شهری نیز می‌شود (ویسیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۱). باتوجه به اشغال و مصرف فضا، چالش‌های فعالیت اقتصادی آنان در فضای شهر منجر به بروز مسائل متعدد همچون: ترافیک، افت کیفیت کالبدی، بهداشت محیط، سد معبر، دسترسی و غیره شده و در کنار آن باتوجه به غیررسمی بودن آن امکان کنترل و نظارت‌های اقتصادی و حقوقی را نیز دچار مشکل می‌نماید. بااین‌حال این مشاغل به‌عنوان اقتصاد رقابتی موازی با اقتصاد رسمی، کنترل‌کننده آن شناخته شده و تأثیر مثبتی در کنترل قیمت‌ها و تأمین مصارف موردنیاز شهروندان دارد. یکی از این مشاغل غیررسمی که در دهه اخیر در فضای شهری کشور به‌ویژه در شهرهای بزرگ و میانه اندام نمود بیشتری یافته است، بارفروشان میوه می‌باشند که در نقاط مختلف شهر با وسیله نقلیه باری (عمدتاً وانت و نیسان) با خرده‌فروشی میوه و تره‌بار مشغول فعالیت هستند. در دهه‌های گذشته بارفروشان عمدتاً به‌صورت محدود و سیار در نقاط مسکونی شهر پراکنده شده و با معرفی صوتی کالا، شهروندان را به سمت خود کشانده و نیازهای مصرفی آنان را تأمین می‌کردند. طوری که در کوچه و خیابان‌های شهری شنیدن صدای بلندگوی میوه‌فروش (علی‌رغم ایجاد آلودگی صوتی) به‌عنوان تجربه نوستالژیک چند دهه پیش بوده است. امروزه با گسترش وسعت و محدوده فضای شهری و گسترش حمل‌ونقل خصوصی، بارفروشان دیگر به‌مانند گذشته در معابر بافت مسکونی اقدام به فروش میوه نمی‌نمایند بلکه در مکان‌های نسبتاً ثابت در حاشیه خیابان‌های اصلی و پرتردد که به محیط مسکون منتهی می‌شود کالای خود را عرضه می‌نمایند. شکل‌گیری مکان ثابت در نقاط مختلف شهر با توزیع فضایی خودسازمان یافته به تدریج انجام گرفته و به مکان ثابت تبدیل می‌شود. نبود فضای امن و مستقر شدن بارفروشان در حاشیه خیابان و گاهی در پیاده‌روها منجر به بروز مسائل ناشی از عدم تناسب اشغال و مصرف شده و مدیریت شهری را با چالش مواجه می‌سازد. تجربه نشان داده است که برخورد قهری مدیریت شهری و جمع‌آوری آن‌ها نه‌تنها تجربه‌ای موفق نبوده است بلکه منجر به ایجاد تنش‌های اجتماعی و به‌خطراتادن اقتصاد معیشتی خانوارها وابسته به این مشاغل شده است. پذیرش این واقعیت که وجود این مشاغل در شهر امری اجتناب‌ناپذیر برخاسته از شرایط اقتصادی و اجتماعی و حتی سیاسی کشور است می‌تواند هدایت و ساماندهی آنان را جایگزین برخورد قهری کرده و آن را به‌عنوان بخشی از اقتصاد شهری لحاظ نماید. مطالعه و مشاهده‌های اولیه از وضع موجود فضای شهری زنجان نشان می‌دهد که بارفروشان به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از اقتصاد غیررسمی این شهر لحاظ شده و به طور گسترده به‌صورت لکه‌ای، نقطه‌ای در شبکه‌های اصلی شهر گسترده شده‌اند. مطالعه و بررسی ابعاد اجتماعی و اقتصادی اشغال فضا توسط این مشاغل موضوعی است که کمتر به آن پرداخته شده است. ضرورت بررسی و تحلیل زمینه‌گرایی این مشاغل می‌تواند اثرات اجتماعی و اقتصادی این مشاغل را بهتر معرفی نموده و بر ساختار ساماندهی آنان توسط مدیریت شهری مفید باشد. نوآوری پژوهش حاضر در شناخت و بررسی داده‌بنیاد اقتصاد غیررسمی مبتنی بر بارفروشان در فضای شهری است که در تعامل با ساختار فضایی شهر شکل می‌گیرد. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که ساختار اقتصادی و اجتماعی

بارفروشان شهر زنجان در ارتباط با فضای شهری چگونه عملکرد یافته و توزیع آنان منطبق بر چیست؟ بارفروشان در کدام فضای اقتصاد شهری توسعه یافته و علل گرایش به آن چه می باشد؟

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری پژوهش

اقتصاد غیررسمی در بحبویه جهانی سازی و آزادسازی بازار، در بسیاری از نقاط شهری جهان شکل گرفته و در حال گسترش می باشد (Thulare et al, 2021: 1). اسکینر و واتسون برنامه ریزی شهری را به عنوان تخصصی در نظر می گیرند که به تلاش جمعی برای بازیابی و تجدید حیات شهری پرداخته و تعیین مقررات برای نحوه استفاده از زمین را تدوین می نماید (Skinner & Watson, 2017: 1). در این ساختار، اقتصاد غیررسمی شهری یک واقعیت جهانی است که هم در شهرهای کشورهای توسعه یافته و هم در شهرهای در حال توسعه نمود پیدا می کند. (Abid, 2016). اقتصاد غیررسمی شهری مفهوم گسترده ای است که معمولاً اقدامات فضایی، سیاسی و اقتصادی را توصیف می کند که جنبه رسمی ندارند از جمله این موارد می توان به مانند تجارت و خرده فروشی در خیابان های شهری، خرید و فروش املاک در محلات اسکان غیررسمی اشاره کرد (Lombard & Meth, 2016 and Banks et al, 2020). دایمانتی و اسکات^۱ غیررسمی بودن اقتصادی شهری را با فعالیت های اقتصادی غیررسمی، بنگاه های غیررسمی، بهره وری پایین و نیروی کار غیرقانونی مشخص می کند (Damayanti & Scott, 2018: 773). علاوه بر این، در ادبیات علمی مفاهیم دیگری برای توصیف اقتصاد غیررسمی وجود دارد که در برگیرنده بخش غیررسمی، اقتصاد غیررسمی و اشتغال غیررسمی هستند، اما این مفاهیم معانی متفاوتی دارند. به عنوان مثال، بخش غیررسمی به تولید و اشتغال اطلاق می شود که در بنگاه های غیرقانونی یا ثبت نشده رخ می دهد، در حالی که اشتغال غیررسمی به هر شکلی از اشتغال که بدون حمایت اجتماعی و قانونی باشد، اشاره دارد و در نهایت، اقتصاد غیررسمی به تمام واحدهای اقتصادی غیررسمی اطلاق می شود (Chen, 2012). مطالعات دهه های گذشته نشان می دهد که فعالیت های اقتصادی غیررسمی در سراسر جهان نقش اساسی در تأمین معیشت اقتصادی - اجتماعی مانند ایجاد شغل، ریشه کنی فقر و کاهش سطوح نابرابری داشته اند (Radchenko, 2017: 496). این مطالعات بیان می کند که اقتصاد غیررسمی در شهرها به عنوان بخش جدایی ناپذیر اقتصاد شهری بوده و مشخصه بسیاری از اقتصادهای نوظهور در کشورهای جنوب (در حال توسعه) است (Sassen et al, 2018: 30). از نظر کامته^۲ این نوع اقتصاد اثرات منفی در اقتصاد جهانی و فضای شهری داشته است. طوری که اشغال فضای شهری و تصرف آن، ایجاد سد معبر و مشکلات عبور و مرور منجر به بی نظمی فضایی شده و زوال زیرساخت ها را به دنبال دارد (Kamete, 2013). بریکسون گسترش سریع و بی رویه شهر در پیرامون، جهت ساماندهی، اسکان و یا انبار کالا را چالش دیگر اقتصاد غیررسمی در شهرها می داند (Bryceson, 2011: 290). نظریه های اقتصاد غیررسمی در مقیاس های مختلف جغرافیایی از جمله مقیاس شهری نشان می دهد چرخه این اقتصاد بر پایه چهار دیدگاه دوگانه گرایی، ساختارگرایی، قانون گرایی و روابط اجتماعی (پسااستعمارگرایی) شکل یافته است. دیدگاه دوگانه گرایی مبتنی بر تفکیک اقتصاد رسمی و غیررسمی بوده و بر استقلال هریک توجه دارد (Kannan, 2009). از نظر دوگانه گراییان ناهمگونی و عدم تشابه فعالان اقتصاد رسمی و غیررسمی با شیوه های مختلف تولید مشخص می شود و این شیوه تولید و فروش است که بازده هر دوی بخش را مشخص می نماید (Huang, 2009 and Potts, 2008). در نتیجه اقتصاد رسمی، با شیوه های تولید نوین و مدرن بازده این نوع اقتصاد را افزایش داده و در سوی دیگر به دلیل عملکرد سنتی اقتصاد غیررسمی بهره وری پایین می آید (Potts, 2007: 7). دیدگاه ساختارگرایی که رویکردی نئو مارکسیستی شناخته می شود بر این بنیان است که اقتصاد رسمی از طریق غیررسمی کردن فعالیت های اقتصادی رسمی به حیات خود ادامه می دهد (Moyo et al, 2016: 330). در این نگرش رکود اقتصادی عاملی بر رشد اقتصاد غیررسمی بوده و حاصل استثمار سرمایه داری است. این امر منجر می گردد بازیگران اقتصاد غیررسمی در جریان اصلی اقتصاد شهری رشد یابند (Roberts, 2013). در نگرش قانون گرایی

1. Damayanti & Scott

2. Kamete

دلیل رشد افزون اقتصاد غیررسمی را باید در ساختار قانونی سختگیرانه که توسط دولت تعیین می‌شود جستجو نمود. رویه دیوانسالارانه در چارچوب‌های قانونی مانع اصلی فعالان اقتصادی در گرایش به اقتصاد غیررسمی است (Godfrey, 2011). موانع زیاد سیستم دولتی در تنش‌های بروکراتیک حاصل از سیستم نظارتی و قانونی برای اقتصاد رسمی منجر می‌شود اکثریت مردم برای کسب درآمد به دنبال اقتصاد با مانع حداقلی دولتی ورود پیدا کرده و به اقتصاد غیررسمی گرایش پیدا کنند. این موضوع شیوه خوداشتغالی را افزایش داده و به‌عنوان اقتصاد شهری غیررسمی در بخش‌های مختلف شهر نمود می‌یابد (Williams & Franic, 2016: 51). در نهایت نظریه پسااستعمار مطرح است که با تمرکز بر درک زمینه‌های ژئوپولیتیکی اثر اقتصادی آن در نقش غیررسمی خود را بروز می‌دهد. در این نظریه اقتصاد غیررسمی به‌عنوان منبع معیشت مردم نقش داشته و باید به‌عنوان یک ویژگی مشترک در بسیاری از نقاط جهان به رسمیت شناخته شود (Adom, 2014). مشارکت مردم، تقویت روابط اجتماعی نه با هدف دستیابی به سود بلکه با هدف ایجاد معیشت پایدار در غالب شبکه‌های اجتماعی اساس این رویکرد می‌باشد. نگاه به رویکردها نشان می‌دهد که در خصوص اقتصاد غیررسمی نگاه روشن و واضحی وجود نداشته و تشدد دیدگاه‌های منجر به تعدد مفاهیم نیز شده است. اما آنچه از مطالعه نظریه‌های اقتصاد غیررسمی در شهرها می‌توان دریافت نمود این است که این نوع اقتصاد در غالب‌های مختلف شکل گرفته و به‌عنوان اقتصادی مبتنی بر معیشت مردم شناخته می‌شود که پذیرش آن در ساختار اقتصادی شهر امری ناگزیر است. پذیرش این نوع اقتصاد ضرورت برنامه‌ریزی و ساماندهی آن در فضای شهری را می‌طلبد تا بتواند ضمن توسعه اثرات مثبت آن در اقتصاد شهری، موانع و چالش‌های آن را کنترل نماید. یکی از اقتصادهای غیررسمی مستقر در فضای شهرهای ایران که در طول دهه اخیر گسترش زیادی یافته و فضاهای خطی مانند معابر اصلی شهر را اشغال نموده است بارفروشان (میوه‌فروشان سیار) می‌باشند که عمدتاً با وسیله نقلیه به‌صورت سیار، نیمه سیار و ثابت مشغول فعالیت می‌باشند. گرچه چالش‌های اقتصادی حاکم بر کشور مانند تورم، بیکاری، تحریم‌های اقتصادی، رکود اقتصادی و بسیاری از مسائل دیگر در شکل‌گیری و گسترش اقتصاد غیررسمی بی‌تأثیر نبوده است باین‌حال آنچه ساختار عملکردی بارفروشان شهری را شکل داده است مصرف فضای عمومی شهر است که باتوجه به سطح و گستردگی کارکردی جذابیت‌های بازرگانی و تجارت درون شهری را شکل داده است. اقتصاد غیررسمی مبتنی بر بارفروشان به‌عنوان پدیده گسترش یافته حال حاضر شهرهای ایران شناخته می‌شود که مدیریت شهری را با چالش‌های جدی مواجه ساخته و الگوهای برنامه‌ریزی و ساماندهی آنان را به‌عنوان ضرورت مطرح ساخته است. این نوع اقتصاد علی‌رغم ایجاد مسائل مختلف شهری، نان‌آور و تأمین کننده معیشت خانواده‌های شهری و همچنین کنترل‌کننده ناترازی قیمت‌های بازار رسمی می‌باشد. مطالعه تأثیرات این بخش از فعالیت اقتصادی در فضای شهری در تبیین ابعاد آن بسیار تأثیرگذار بوده و راهنمای مدیریت شهری در برنامه‌ریزی اقتصاد غیررسمی شهر می‌تواند باشد. روش‌های مختلفی برای مطالعه ساختار این بخش اقتصادی وجود دارد که در غالب مدل‌های مختلف انجام می‌گیرد. یکی از روش‌های مطالعه و بررسی اقتصاد غیررسمی مبتنی بر بارفروشان شهری مطالعه زمینه بنیاد (داده‌بنیاد)^۱ است که ساختار آن منطبق بر داده‌های کیفی است.

این مدل با توانایی استخراج داده‌ای حاصل از ارتباط مستقیم با فروشندگان در فضا و طبقه‌بندی نتایج با شناخت پیامدی توانسته است الگوی نظری مبتنی بر زمینه را ارائه دهد (دویران، ۱۴۰۳: ۹). مطالعه زمینه نگر که به مدل داده‌بنیاد (گراند تئوری) نیز مشهور است توسط استراوس و کوربین در سال ۱۹۶۷ ارائه شد. استراوس، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد را به همراه کوربین توسعه داد و از رویکرد کلاسیک فاصله گرفته و خوانش نظام‌مند یا پارادایمی را ارائه کرد (دهقانان و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۳). عناصر چنین الگویی در برگرفته محورها علی، زمینه‌ای، میانجی، راهبردی و پیامدی است (Strauss & Corbin, 2013: 53-56). شرایط علی در نظریه مبنایی به چرایی و چگونگی واکنش سوژه‌ها به یک پدیده خاص اشاره دارد. شرایط زمینه‌ای مجموعه خاصی از شرایط است که در یک‌زمان و مکان خاص پدید می‌آیند تا مجموع اوضاع و احوال یا شرایطی را به وجود آورند که اشخاص یا افراد گروه‌ها با عمل و تعامل‌های خود به آنها پاسخ می‌دهند. شرایط زمینه‌ای منشأ در شرایط علی و دخیل دارند و محصول چگونگی

تلاقی و تلفیق آنها با یکدیگر برای شکل دادن به الگوهای مختلف با ابعاد گوناگون اند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۲: ۱۵۴). کوربین و استراوس شرایط مداخله گر و میانجی وضعیت‌هایی می‌دانند که بر اتخاذ راهبردها و کنش و تعامل تأثیرگذار هستند. به عبارت دیگر این شرایط به عوامل و عناصری مناسب یا نامناسب اشاره دارند که اثرات یک یا چند عامل تغییر را کندتر یا فعال‌تر می‌سازند (محسنی تبریزی، ۱۳۹۵: ۱۴۸). راهبردها (کنش و واکنش) مکانیزم و تدبیری است که در برخورد با پدیده به کار گرفته می‌شود. کنشگران جهت تحقق پدیده به تدابیری می‌اندیشند و بر اساس شرایط و امکانات موجود راهبردی را اخذ می‌کنند. استروس و کوربین راهبرد را چگونگی مدیریت توسط افراد در مواجهه با مسائل تعریف می‌کنند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۲: ۱۵۵). به عبارت دیگر راهبرد کنش‌های هدفمندی است که برای حل یک مسئله با نیل به اهدافی صورت می‌گیرند و با صورت گرفتن آنها پدیده محقق می‌شود. در نظریه استروس و کوربین شرایط زمینه‌ای و شرایط میانجی هر دو بر راهبردها ناظرند و متوجه فعالیت‌ها و برنامه‌هایی هستند که به تحقق و شکل‌گیری پدیده منجر گردد (طاهری بنچاری، ۱۳۹۷: ۱۵۹). در نهایت آخرین اصطلاح پارادایمی در مدل استراوس و کوربین پیامدهاست. هر جا انجام یا عدم انجام عمل، تعامل معینی در پاسخ به امر یا مسئله‌ای یا به منظور اداره یا حفظ موقعیتی از سوی فرد یا افرادی انتخاب شود، پیامدهایی پدید می‌آید. برخی از این پیامدها خواسته و برخی ناخواسته‌اند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۲: ۱۵۶).

پیشینه تجربی پژوهش

در حوزه اقتصاد غیررسمی پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی انجام یافته است. اما موضوع مرتبط با بافروشان شهری به عنوان یک اقتصاد غیررسمی شهر کمتر توجه شده و پژوهش زیادی وجود ندارد. شاید بتوان تنها پژوهش مرتبط با بافروشان شهری را پژوهش مرصوصی و صالحی فرد دانست که در دهه ۸۰ (ه. ش) انجام یافته است. این پژوهش با مطالعه وانت‌بارهای فروش میوه شهر مشهد به عنوان بخش غیررسمی اقتصاد، به این نتیجه رسیدند که بیکاری مهم‌ترین دلیل گرایش به این شغل بوده و کمبود سرمایه و حقوق مهم‌ترین دلیل ترک شغل قبلی می‌باشد. تمایل به ساماندهی و سازماندهی وضع موجود مورد توافق بافروشان شهر مشهد با مدیریت شهری بوده است (مرصوصی، و صالحی فرد، ۱۳۸۴). با این حال پژوهش‌های سال اخیر مرتبط با اقتصاد غیررسمی شهر را می‌توان در موارد زیر دانست:

ظفری و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان بررسی جایگاه شاغلان بخش غیررسمی در پایداری اقتصاد شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز) به روش کاربردی - توسعه‌ای و استفاده از آزمون‌های آماری به این نتیجه دست یافتند که اقتصاد غیررسمی تنوع زیاد داشته و مهم‌ترین دلیل ورود افراد به این بخش، اشتغال‌ناداشتن در بخش رسمی اقتصاد و نبود سرمایه کافی و تخصص و سواد است. صادقی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان بررسی و ساماندهی فضایی دستفروشان منطقه ۱۰ شهر تهران با تأکید بر نواحی مسئله‌دار با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و تحلیل آماری و فضایی مبتنی بر سیستم اطلاعات جغرافیایی به این یافته رسیدند که قیمت پایین دلیل اصلی خرید شهروندان بوده و برخوردهای قهری با دستفروشان اثرگذاری نداشته و نیاز به مدیریت فرایندها را می‌طلبد. رضانی فرخند و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با موضوع جامعه‌شناسی اقتصاد غیررسمی در شهر مشهد با به کارگیری روش تحقیق کیفی مبتنی بر تکنیک مصاحبه به این نتیجه یافتند که مشاغل غیررسمی دارای دو گونه اصلی مشاغل غیررسمی و مشاغل شبه رسمی هستند که متغیرهایی مانند تداوم بخشی به فقر، حضور زنان و کودکان، منزلت اجتماعی، طردشدگی اجتماعی، خاص گرایی شغلی، سلامت اجتماعی، ناپایداری شغلی و احساس بی‌قدرتی شناخته می‌شود. ایران‌دوست و همکاران (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان شناسایی ابعاد همه گیری کوید ۱۹ بر کسب و کار دستفروشان کرمانشاه با استفاده از روش تحقیق تحلیل کیفی محتوا، به این نتیجه دست یافتند که ابعاد اقتصادی، بهداشت و سلامت، اخلاقی - هنجاری، آموزشی، مدیریت - نظارت و روانشناختی - ذهنی به عنوان مهم‌ترین ابعاد اثرگذار بر دستفروشان در زمان کرونا بوده که با توجه به فراوانی مقوله‌ها بعد اقتصادی بیش اثرگذاری را بر دستفروشان داشته است. رضایی و نجاری نابی (۱۴۰۳) در پژوهشی با موضوع تجربه های بین المللی ساماندهی دست فروشان اقتصاد غیررسمی با استفاده از مدل تحقیق تفسیری و توصیفی به این نتیجه دست یافتند که اقتصاد غیررسمی مبتنی بر دست فروشی در کاهش فقر و هزینه‌های خانواده و

در قالب ساماندهی آنها در فضای شهری منجر به دستیابی به حکمروایی مطلوب شهری شده و علی‌رغم ایجاد چالش‌های محیطی و کالبدی شهر اثرات موثری می‌تواند در توسعه شهری داشته باشد. ویلیامز و ویندبانک^۱ (۱۹۹۸) در کتابی با عنوان پیامدهای اقتصاد غیررسمی در اشتغال و رفاه به این یافته اشاره می‌کنند که اقتصاد غیررسمی در مواقع بحران اشتغال نقش تسکین‌دهنده و تخفیف‌دهنده عمل نموده و برای گذر از بحران اقتصادی مؤثر می‌تواند باشد. براون^۲ (۲۰۱۵) در مطالعه با موضوع مدعی خیابان‌ها و حقوق قانونی مالکیت در اقتصاد غیررسمی شهری با بررسی تطبیقی مبتنی بر مصاحبه‌های عمیق از اقتصاد غیررسمی مبتنی بر فروشندگان خیابانی در شهرهای داکار، سنگال، و دارالسلام، تانزانیا به این نتیجه دست‌یافت که تعادل بین سود عمومی و سود اختصاصی از طریق فرایندهای پیچیده تعدیل شده تا فضای مورد استفاده خیابان‌های شهری به‌عنوان یک ثروت جمعی لحاظ گردد. لذا مالکیت عمومی به‌عنوان زمین دولتی این نتیجه را حاصل می‌کند که ادعای جمعی برای خیابانی را که هسته اصلی عملکرد اقتصادهای غیررسمی شهری است به رسمیت بشناسد. مارتینز و استرادا^۳ (۲۰۱۷)، در مقاله با عنوان اقتصاد غیررسمی شهری، فروشندگان خیابانی کالی کلمبیا، با استفاده از نظرسنجی مبتنی بر ۵۲۷ نمونه از فروشندگان خیابانی به جمع‌آوری اطلاعات در مورد درآمد، آرزوها، تصور ذهنی از کار فروشندگی، شباهت با سایر فروشندگان پرداخته و به این نتیجه می‌رسد که بین اقتصاد غیررسمی و اقتصاد رسمی پیوندی وجود داشته و در ارتباط با اقدامات رفاهی دولت ارتباط نزدیک دارد. جانسون^۴ (۲۰۱۷)، در بررسی اقتصاد غیررسمی در دارالسلام تانزانیا با روش توصیفی و تحلیلی مبتنی بر روایت و مصاحبه به اهمیت اقتصاد غیررسمی در توسعه شهری با محوریت کارگران ساختمانی پرداخته و به این نتیجه می‌رسد که گفتگوی اجتماعی شاغلین اقتصاد غیررسمی با مدیریت شهری و رسیدن به اقدام مشترک مؤثرترین راه ساماندهی آنان است. اسکینر و چن^۵ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان اقتصاد غیررسمی شهر و عدالت سرزمینی به محرک‌های اثرگذار بر نابرابری‌های شهری پرداخته و نقش دولت‌های محلی در ایجاد فرصت شغلی مناسب جهت تأمین برابری شهری را تحلیل می‌نماید. به همین منظور رسمی شدن اقتصاد غیررسمی با اهرم‌های تشویقی مانند مقررات‌زدایی، مالیات مناسب، اصلاحات سیاسی و قانونی در سطح ملی و محلی، حمایت‌های مالی، مزایای تأمین اجتماعی پیشنهاد می‌کند. در پژوهش دیگر الگین و اویوات^۶ (۲۰۲۴)، به بررسی نقش اقتصاد غیررسمی در شهرنشینی پرداخته و به استفاده از روش توصیفی مبتنی بر محاسبه تولید ناخالص داخلی و سهم اشتغال غیررسمی از آن، به این نتیجه دست یافتند که یک رابطه سو شکل معکوس بین شهرنشینی و اقتصاد غیررسمی وجود دارد. طوری که سهم اشتغال غیررسمی در مراحل اولیه رشد شهر به‌شدت افزایش یافته و به تدریج با جذب شدن آن در اقتصاد رسمی پایین می‌آید. براین اساس اقتصاد غیررسمی مبتنی بر خرده‌فروشان شهری (مانند میوه‌فروشان سیار/ بارفروشان) در مدل مفهومی شکل ۱ تبیین می‌شود.

1 . Williams and Windebank

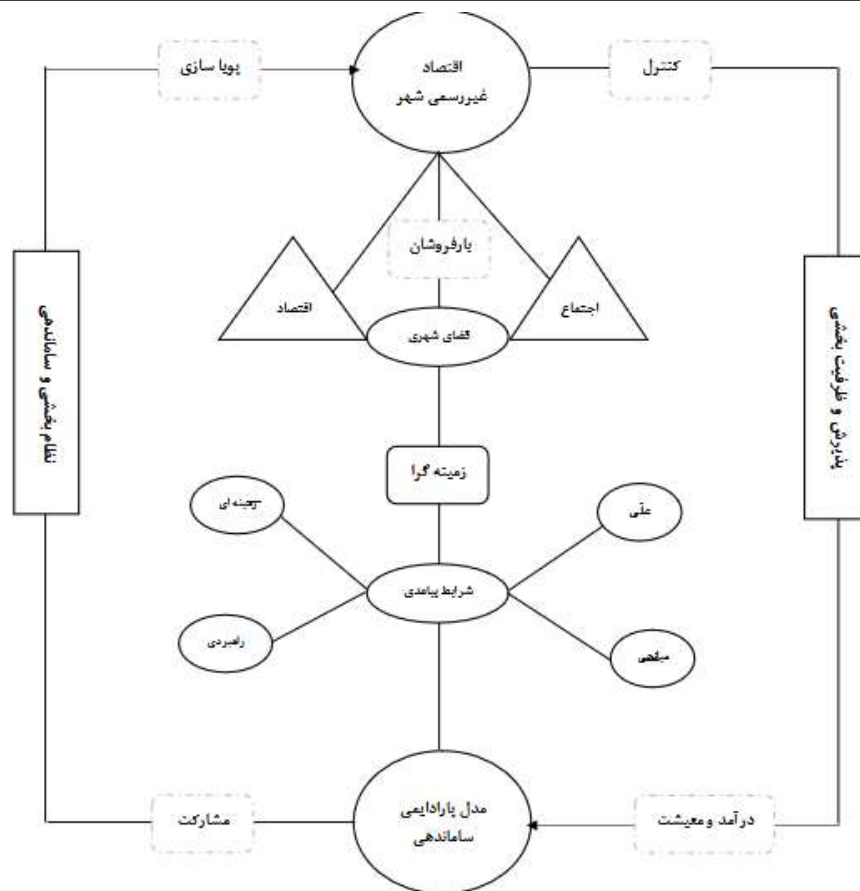
2 Brown

3 . Martinez and Estrada

4 . Jason

5 Skinner and chen

6 .Elgin and oyvat

شکل ۱- چارچوب مفهومی اقتصاد غیررسمی مبتنی بر بارفروشان شهری منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۳)

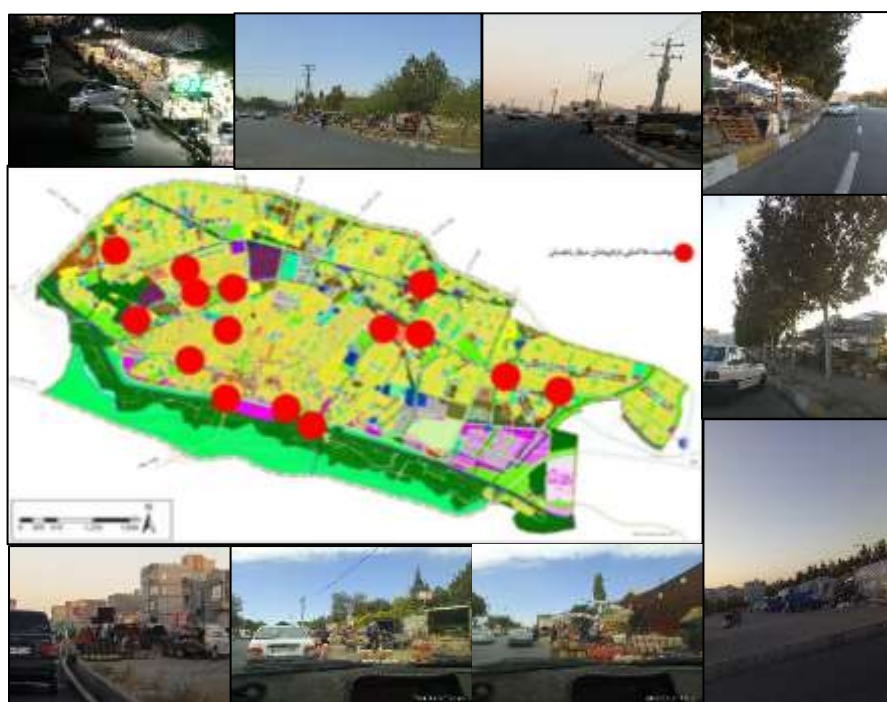
روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کیفی مبتنی بر روش استقرایی است که به شیوه پدیدارشناسانه و زمینه بنیاد اثرات اقتصاد غیررسمی بارفروشان در ساختار اقتصادی و اجتماعی فضای شهری را مطالعه نموده است. گردآوری داده‌ها به شیوه پیمایشی مبتنی بر مشاهده و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با بارفروشان میوه می‌باشد. باتوجه به گستردگی و توزیع فضایی بارفروشان و همچنین موقعیت استقرار آنان، حجم نمونه شامل ۷۰ بارفروش بوده است. بر اساس نوع روش تحقیق، شیوه گردآوری داده‌ها و جامعه مورد مطالعه، حجم نمونه مطابق با الگوی اشباع داده‌ای به دست آمده است. در روش اشباع داده‌ای جمع‌آوری داده‌ها تازمانی ادامه می‌یابد که مفاهیم جدید وجود داشته باشد. در نهایت با اشباع داده‌ای و تکراری بودن مطالب بیان شده جمع‌آوری منقطع، طبقه‌بندی و تجربه و تحلیل آنها صورت پذیرفت. به دلیل محدودیت‌های ناشی از ضبط صوتی و تصویری مصاحبه (به‌ویژه بارفروشان)، فیش و یادداشت‌برداری لازم انجام گرفته و سپس داده‌ها در بستر مدل داده‌بنیاد پیاده شد. طوری که ابتدا داده‌ها کدگذاری باز شده، سپس با اشتراک‌گذاری کدها، کدگذاری محوری، و در نهایت با کدگذاری انتخابی مقوله و مفاهیم اصلی استخراج گردید. در ادامه فرایند مدل پارادایمی حاصل از شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و نهایتاً پیامدی ترسیم و تبیین می‌شود. اعتبار (تأییدپذیری) با استفاده از روش فن ممیزی انجام گرفته است که در آن مراحل کار توسط دو نفر متخصص و آشنا به فرایند تحلیل‌های کیفی داده‌بنیاد مورد تأیید واقع شده است.

نتایج

شهر زنجان با جمعیتی نزدیک به ۴۵۰ هزار نفر و وسعتی بالغ بر ۶ هزار هکتار به‌عنوان یکی از شهرهای شمال غربی کشور شناخته می‌شود (دویران، ۱۴۰۳: ۷۸). ساختار شبکه معابر این شهر در برگیرنده سه رینگ اصلی است که به‌صورت حلقوی شهر را

احاطه کرده‌اند رینگ اول در بافت مرکزی شهر، رینگ دوم بافت میانی و رینگ سوم در برگرفته بافت پیرامونی شهر می‌باشد. نتایج حاصل از مشاهده و برداشت میدانی توزیع بارفروشان نشان می‌دهد که عمدتاً پراکندگی آنان حدفاصل رینگ دوم و سوم شهر می‌باشد که با گذر از این رینگ، بافت مسکونی و شهرک‌های جدید تراکم می‌یابد. مطالعه و برداشت توزیع بارفروشان میوه نشان می‌دهد که بیش از ۲۵۰ بارفروش میوه در بیش از ۱۵ نقطه شهر زنجان به‌صورت خطی و لکه‌ای توزیع شده‌اند که عمدتاً با وسیله نقلیه وانت پیکان و وانت نیسان فعالیت می‌کنند (شکل ۲) عمده بارفروشان به فروش میوه روز مشغول بوده که دربرگیرنده مصرف غالب خانوار (مانند پیاز، سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی، صیفی‌جات، مرکبات) می‌باشد که متناسب با تنوع فصلی میوه‌ها عملکرد یافته است. هرچند در این میان به‌صورت موردی و محدود میوه‌هایی مانند آناناس، انبه عرضه می‌شود که در نقاط خاص (مناطق برخورداری شهر) و به‌صورت نقطه‌ای عمل می‌نماید. علاوه بر موارد برداشت شده بارفروشان دیگری نیز وجود دارند که به‌صورت نقطه‌ای و موردی یا گردشی در سطح شهر فعالیت نموده که با توجه به متحرک و سیال بودن آن‌ها قابل‌برداشت نبوده‌اند.

شکل ۲. موقعیت و تصاویر بارفروشان میوه در شهر زنجان (نگارندگان، ۱۴۰۳)

گروه مورد پژوهش در برگرفته ۷۰ فعال بارفروش باتجربه کاری بیش از ۴ سال میوه‌فروشی سیار در شهر زنجان می‌باشند که در حال حاضر به‌صورت نیمه ثابت در مکان‌های مشخص شده فعالیت می‌نمایند. فعالان عمدتاً ساکن شهر زنجان با مدت سکونت بیش از ۱۰ سال می‌باشند. مطالعه مشخصات عمومی بارفروشان نشان می‌دهد که میانگین سنی آنان حدود ۳۵ سال با دامنه تغییرات ۴۰ (۷۰ تا ۲۳ سال) می‌باشد که نسبتاً افراد زیر ۴۰ سال بیشتر است. میزان تحصیلات عمدتاً دیپلم و زیر دیپلم بوده و همه افراد دارای توانایی خواندن و نوشتن می‌باشند. ساعت شروع کار از ساعت ۹ صبح تا ۲۱ شب به‌طور پیوسته است که به‌تدریج جمع‌آوری و تعطیلی کار از ساعت ۲۰ شروع می‌شود. تعطیلی کار به دو صورت انجام می‌گیرد: ۱- ماندن وسیله نقلیه در محل کار و پوشاندن میوه‌ها با چادر ۲- انتقال وسیله نقلیه به منزل یا پارکینگ‌های عمومی شبانه‌روزی شهر (یا گاراژهای خصوصی). تمامی بارفروشان به سیستم کارت خوان بانکی با مشخصات میوه‌فروش متصل و مجهز می‌باشند. میانگین درآمدی بارفروشان متغیر و باتوجه‌به تناسب روزهای هفته و مکان استقرار متفاوت از هم می‌باشد طوری که بارفروشان مستقر در محدوده

بزرگراه ۲۲ بهمن و کمربندی جنوبی بطور نسبی درآمد نسبتاً بیشتری را دارا می‌باشند. با این حال بر اساس خود اظهاری بارفروشان میانگین درآمد خالص حاصل از فروش میوه حدود ۷۰۰ هزار تومان در روز است.

یافته‌های حاصل از مصاحبه با ۷۰ فعال میوه (بارفروش سیار)، ابتدا کدگذاری باز و محوری شده، سپس مفاهیم و مقولات استخراج گردیده و در نهایت کدگذاری انتخابی (گزینشی) انجام و مقولات اصلی حاصل شد. مدل پارادایمی باتوجه به کدها، مفاهیم و مقولات ترسیم گردید. نتیجه فرایند کدگذاری دستیابی به مقوله‌های اصلی بهداشت، موقعیت، عبور و مرور، ایمنی و امنیت، معیشت، کنترل بازار، ساماندهی بوده است. جهت ارائه بهتر اقدام به مشاهده و عکس برداری میدانی نیز شد که متناسب با مقوله‌های مورد مطالعه استفاده گردیده است.

مقوله بهداشت

در میان شاخص‌های مختلف توسعه، شاخص بهداشت محیط از مهمترین شاخص‌های پیشرفت هر کشوری به شمار می‌رود. هر چه قدر میزان و کیفیتی شاخص بیشتر باشد رفاه نسبی و سلامتی بیشتری در آن جامعه وجود خواهد داشت (بهرامی، ۱۴۰۲: ۲). بهداشت مواد غذایی و شرایط نگهداری و عرضه آن به دلیل ارتباط مستقیم با سلامتی انسان در مقایسه با سایر ابعاد، حساسیت و ضرورت بیشتری دارد. بهداشت میوه‌فروشی باتوجه به فسادپذیری سریع، توجه به شرایط نگهداری و عرضه آن مانند محیط نگهداری، حداقل رساندن گردوغبار، روکش و ویتترین بهداشتی و قابل شستشو، جلوگیری از تراکم زیاد میوه‌ها بر روی یکدیگر، چیدمان بهداشتی، شستشو و نظافت محیط کار، عدم استقرار در محیط‌های آلوده مانند کانال فاضلاب، آلودگی گازهای خودرویی و غیره بسیار مهم می‌باشد. مطالعه مقوله بهداشت بارفروشان میوه در شهر زنجان نشان می‌دهد که بهداشت محیط در شرایط حداقل قرار داشته و اصولاً میوه‌ها در معرض هوای آزاد، نور و گرمای شدید آفتاب، آلودگی ناشی از تردد خودروها، گردوغبار فراوان، استقرار در مکان‌های بایر، اراضی خالی و رها شده شهری قرار دارند. در چنین شرایط، فسادپذیری میوه بیشتر شده و بهداشت و تازگی آن را با افت کیفیت همراه می‌سازد. مصاحبه با بارفروشان نشان می‌دهد که ماندگاری میوه در روی وانت‌ها زیاد نبوده و بیشتر از چند روز نمی‌توان میوه را در روی آن نگاه داشت چرا که فاسد شده و کیفیت خود را از دست می‌دهد به همین منظور بارفروشان سعی می‌کنند میوه‌های با فسادپذیری سریع مانند هلو، شلیل، انگور و غیره را به صورت محدود آورده و یا در شرایط حراج به صورت جعبه‌ای به فروش برسانند تا سریع تمام شود. بارفروشان سعی می‌کنند بار خود را بیشتر بر روی میوه‌هایی تمرکز دهند که قابلیت ماندگاری زیاده‌تری دارد به همین خاطر سبد بار خود را با میوه‌هایی مانند هندوانه، خربزه، پیاز، سیبزمینی تکمیل نموده و میوه‌های با فسادپذیری بالا را بیشتر به صورت سیار با جابه‌جایی درون شهری و به شیوه حراج و قیمت پایین عرضه نمایند تا روی دستشان نماند (جدول ۱ و شکل ۳).

نمونه مصاحبه با بارفروش منطقه گلشهر (مرتبط با مقوله بهداشت): «ما سعی می‌کنیم میوه‌های خود را در درون وانت قرار داده و روی زمین پخش نکنیم. برای رعایت بهداشت ما معمولاً روی میوه را با چادر نازک می‌پوشانیم و یا از جعبه آن خارج نمی‌کنیم. با این حال چون بیرون هستیم و میوه‌ها در هوای آزاد قرار دارند و همیشه جلوی آفتاب هستند زیاد نمی‌توانیم برای فروش میوه صبر کنیم. باید زودتر آن‌ها را بفروشیم به همین خاطر سعی می‌کنیم ابتدا که میوه تازه است باقیمت به صرفه فروخته و به تدریج باگذشت زمان قیمت را پایین آورده تا سریع‌تر بفروش برود. محیط اطراف چون هم باز است و هم گردوخاک زیاد است مطمئناً بر شرایط نگهداری و بهداشت آن تأثیر می‌گذارد به همین خاطر به شهروندان در خرید میوه توصیه می‌کنیم حتماً میوه را بشویند و میل کنند. برای بهداشت ما و داشتن لباس بهداشتی و یا لباس فرم اجباری وجود ندارد. اصلاً کسی با ما کار ندارد که بهداشتمان چگونه است و چه لباسی می‌پوشیم. پوشش ما همان لباس‌های روزانه و کارمان است که البته باتوجه به جابه‌جایی مداوم میوه‌ها در روی ماشین یا خرید از باربری و غیره طبیعی است که لباس ما تمیز نباشد. ولی هر موقع منزل می‌رویم عوض می‌کنیم و آن را برای کار فردایمان می‌شوئیم. بعضی موقع‌ها شهروندان با دیدن پوشش ما که با جابه‌جایی وسایل و میوه‌ها کثیف شده است یا با دیدن شرایط میوه‌ها که جلوی آفتاب مانده و کیفیت آن افت کرده است از خرید منصرف

می‌شوند. به‌هرحال ما تمام سعی خود را می‌کنیم که شرایط نگهداری میوه‌ها بهتر باشد و گاهی به‌اندازه فروش میوه می‌آوریم و یا بقیه میوه‌ها را در منزل می‌گذاریم تا کمتر خراب شود. بالاین حال شرایط کاری ما این شکلی است و نمی‌شود کاری هم کرد.»

جدول ۱. مفاهیم مرتبط با مقوله بهداشت بارفروشان شهر زنجان

مقوله	مفاهیم	تکرارپذیری
بهداشت	شرایط نگهداری، شرایط محیطی، بهداشت زباله، دورریزی، فسادپذیری، بهداشت پیرامون، بهداشت کارکردهای مجاور، بهداشت پوشش و نظافت شخصی. بهداشت ابزار، بهداشت چیدمان، آلودگی تردد. مبلمان جمع‌آوری،	۶۳
مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)		
		

شکل ۳. تصویر عدم تناسب بهداشت محیط با استقرار بارفروشان

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مقوله موقعیت

محل استقرار و دسترسی‌پذیری بارفروشان میوه شهر زنجان و دسترسی شهروندان به خرید میوه موقعیتی است که عمدتاً در فاصله میان کار و سکونت آنان قرار داشته و شهروندان با تعطیلی محل کار و مراجعت به محل سکونت با بارفروشان مواجه می‌شوند. در واقع بارفروشان به‌صورت خودجوش و متناسب با تجربه کاری در موقعیتی استقرار یافته‌اند که بتوانند در معرض دید شهروندان بوده و شهروندان با درنظرگرفتن نیاز میوه‌خوار در مسیر بازگشت به‌راحتی میوه را تهیه نمایند. مطالعات نشان می‌دهد بارفروشان در انتخاب موقعیت‌های استقرار به تردد شهروندان توجه نموده و اصولاً در معابری را انتخاب می‌کنند که در آن حجم تردد بالا بوده و امکان پارک موقت خودرو وجود داشته باشد. در انتخاب موقعیت استقرار توجه به معابر اصلی خارج از بافت مرکزی شهر، رینگ‌های اصلی جمع‌کننده و انتقال‌دهنده به بافت مسکونی، مجاورت با معابر پیرامونی مناطق محروم و کم‌برخوردار یا بافت مسکونی جدید شهری، معابر عریض، مکان‌های با وسعت دید مجاور با اراضی بایر شهری، معابر با امکان پارک حاشیه‌ای، معابر ورودی و خروجی بافت مسکونی در اولویت بارفروشان می‌باشد. مصاحبه با بارفروشان نشان می‌دهد که بارفروشان بیشتر به ابعاد تناسب بار با وسعت فضا، تردد شهروندان و عدم تداخل و مجاورت مستقیم با بافت مسکونی توجه دارند (جدول ۲ و شکل ۴).

نمونه مصاحبه با بارفروش بزرگراه ۲۲ بهمن (حداصل میدان روزبه به میدان مدرس): «ما اصولاً در مکان‌های خالی که ایجاد مزاحمت برای همسایگان و شهروندان نداشته باشد وسیله نقلیه خود را پارک می‌کنیم تا سروصدا و شلوغی کار ما همسایگان را اذیت نکند. بعضی موقع‌ها در حاشیه خیابان نیز اقدام به فروش میوه می‌کنیم ولی عمدتاً در شانه خاکی و پیاده‌رو این کار را انجام می‌دهیم. معمولاً در انتخاب محل توقف و فروش میوه خیابان اصلی شهر بهترین مکان است چون شهروندان از آنجا بیشتر تردد دارند و زمان ظهرها و دم غروب که شهروندان از سرکار برمی‌گردند با ما مواجه شده و باتوجه به قیمتی که ما نصب کردیم جلب‌توجه نموده و برای خرید میوه توقف می‌نمایند. ما معمولاً در خیابان عریض توقف می‌کنیم همین خیابان ۲۲ بهمن نیز چون عریض است و اطراف آن نیز خالی است جای پارک و توقف خودرو برای شهروندان و خرید میوه وجود دارد. بعضی موقع‌ها به دلیل حجم بالای میوه و آمد بار نیاز است ما بسیاری از میوه‌ها را در روی زمین قرار داده و فضای بیشتری را اشغال کنیم. خالی بودن اطراف این اجازه را به می می‌دهد. در هر صورت ما در انتخاب موقعیت خود سعی می‌کنیم به تردد شهروندان، امکان توقف و پارک خودرو و عدم مزاحمت به همسایگان توجه کنیم.»

جدول ۲. مفاهیم مرتبط با مقوله موقعیت بارفروشان شهر زنجان

مقوله	مفاهیم	تکرارپذیری
موقعیت	بزرگراه، غیر مسکون، فضای بایر، فاصله، حاشیه، سیار، تداوم، کار و سکونت، سرعت و توقف، روان‌سازی، عرض، مجاورت، محرومیت، رهاشده، تداخل مسکونی	۷۱
مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)		
		

شکل ۴. تصویر نمونه موقعیت استقرار بارفروشان در محورهای اصلی بزرگراهی شهر زنجان

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مقوله نظام عبور و مرور و ایمنی

استقرار بارفروشان در حاشیه معابر شهری مسائل ترددی را به وجود می‌آورد که خود یکی از چالش‌های کنونی مدیریت شهری است. یافته‌ها نشان می‌دهد مفاهیم ترافیک، تصادف، ایمنی تردد، امنیت عبور و مرور، سرعت و توقف، نظم عبور، سد معبر، تداخل پیاده و سواره و اجبار تعیین‌کننده ابعاد تفصیلی مقوله نظام عبور و مرور می‌باشند. استقرار بارفروشان در حاشیه فیزیکی محورهای عریض شهری منجر می‌شود که با توقف خودروهای شهروندان در حاشیه نزدیک به آن‌ها و ایجاد با ترافیکی در محور گردیده و گاهی با توقف‌های دوبله و سوبله تراکم ترافیکی ناشی از سد معبر را افزایش دهد. جلب‌توجه تابلوی فروش بارفروشان توسط شهروندان و گاهی حتی استقرار تابلوی بارفروش در فاصله ۵۰ الی صد متری جلوتر از بار منجر می‌گردد شهروندان با کاهش سرعت یکباره برای خرید میوه نزدیک بارفروش پارک نموده که این امر منجر به حواس‌پرتی سیار رانندگان شده و کنترل‌پذیری خودرو را کاهش دهد. با این حال ایمنی عبور و مرور، سرعت و توقف یکباره، نظم ترددی را کاهش داده و تصادف‌های شهری را ایجاد می‌نماید. در چنین شرایطی حتی پیاده و سوار شدن رانندگان و گاهی مسافر (اعضای خانواده) برای خرید میوه تداخل سواره و پیاده را ایجاد نموده و ایمنی تردد را به شدت کاهش و احتمال خسارت‌های جانی و مالی را افزایش می‌دهد.

مطالعه بارفروشان زنجان نشان می‌دهد مقوله عبور و مرور ناشی از توقف حاشیه‌ای بارفروشان چالش جدی مدیریت شهری در نظام‌بخشی آنان است (جدول ۳ و شکل ۵).

نمونه مصاحبه با بارفروش بزرگراه خیام (خروجی پایانه مسافربری): «ما سعی می‌کنیم بار خود را طوری بچینیم که زیاد خیابان را اشغال نکند. ولی شهروندان دوست دارند درست کنار بار توقف کنند که این امر منجر به ترافیک می‌شود ما هم نمی‌توانیم چیزی بگوییم بالاخره مشتری ما است و حق با مشتری می‌باشد. گاهی ما برای اینکه هم سرعت توقف شهروندان را کنترل کنیم و هم محصول خود را تبلیغ کنیم یک نفر کارتن (شعارنویسته) را ۵۰ متر عقب‌تر از خودمان می‌گذاریم تا راننده بتواند با مشاهده شعارنویسته به تدریج سرعت خود را کم کرده و با نزدیک شدن به محل میوه‌ها کنترل لازم را داشته باشد. ما مشاهده می‌کنیم که برخی شهروندان دوبله پارک می‌کنند درحالی‌که جلوتر بروند فضا برای پارک وجود دارد با این حال رعایت نمی‌کنند و همین امر منجر به ترافیک و گاهی تصادف نیز می‌شود. برخی شهروندان نیز چون میوه را جعبه‌ای و سبزی می‌خرند خودروی خود را برای گذاشتن در صندوق عقب نزدیک بار باید پارک کنند که همین امر منجر به ترافیک نیز می‌شود. گاهی ما مشاهده می‌کنیم که ابتدا مرد یا زن خانواده از خودرو پیاده و به میوه‌ها نگاه کرده و پس از بررسی همسر خود را برای بررسی و خرید دعوت به پیاده شدن می‌کند. باتوجه به اینکه اینجا بزرگراه است و خودروها با سرعت زیاد حرکت می‌کنند این موضوع منجر می‌شود که ایمنی پایین آمده و تصادف جرحی نیز رخ بدهد. علاوه بر این مدت توقف شهروندان را نیز طولانی کرده و سد معبر را زیاد می‌کند. می‌شود شهروندان این کار را نکنند و بروند با خیال آسوده در جلو پارک کنند و سپس برای خرید بیایند مطمئناً ما در انتقال بار به وسیله نقلیه کمکشان می‌کنیم. ولی به هر حال خودشان می‌دانند و چون مشتری هستند ما معمولاً چیزی به آن‌ها نمی‌گوییم. به ما توسط مأموران راهنمایی‌وراندگی و مأموران شهرداری خیلی گوشزد می‌شود که نظم را رعایت کنیم و ترافیک ایجاد نکنیم ولی ما که در اینجا داریم کاسبی می‌کنیم و نان‌آور خانواده هستیم. گاهی باهاشان درگیر می‌شویم ولی جنبه خوبی ندارد و مسائل متعددی را به وجود می‌آورد. ممکن است کسی فیلم بگیرد و در شبکه‌های مختلف قرار دهد و برای آنان و کشور بد شود. به هر صورت آن‌ها با ما خیلی مدارا می‌کنند و ما هم سعی می‌کنیم رعایت کنیم ولی منتها شهروندان کمتر به این موضوع توجه کرده و بیشتر به نزدیکی و ایستادن و خرید شخصی خود توجه می‌کنند.»

جدول ۳. مفاهیم مرتبط با مقوله ایمنی تردد بارفروشان شهر زنجان

مقوله	مفاهیم	تکرارپذیری
ایمنی تردد	تداخل سواره و پیاده، خسارت جانی و مالی توقف‌ها، پارک نامنظم، سد معبر، تابلو، عرض معبر، اولویت خرید، احتیاط، توصیه، سرعت و توقف، حواس، کنترل‌پذیری، تصرف خیابان.	۷۴
مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)		
		
شکل ۵. تصویر نمونه تراکم ترافیکی استقرار بارفروشان		

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مقوله امنیت فضا

امنیت پیش زمینه یک اجتماع سالم و احساس امنیت بستر ساز توسعه جوامع انسانی است (عبدلی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴۱). کیفیت امنیت در فضای شهری برای خریدار و فروشنده قابل دفاع بودن موقعیت مکانی بارفروش برای خرید امن و ایمن را می‌رساند. مطالعه موقعیت‌های کالبدی و فضای پیرامون بارفروشان نشان می‌دهد علی‌رغم قرار گرفتن بارفروشان در حاشیه معابر اصلی، به لحاظ فضای پیرامون عمدتاً از امنیت کافی به‌خصوص در شب‌هنگام برخوردار نیستند. مطالعه نشان می‌دهد فضاهای پیرامونی بارفروشان منتهی به اراضی بایر و یا فضای سبز و یا کاربری‌های تأسیساتی و تجهیزاتی مانند تأسیسات آب، گورستان، زمین کشاورزی، تأسیسات راه‌آهن اختصاص دارد که عمدتاً فاقد نظام ساماندهی است. گرچه انتخاب این محل‌ها توسط بارفروشان به امکان گذاشتن بار و خودرو، عدم التقاط با فضای مسکونی و گشایش مکانی آن بر می‌گردد. به‌هرحال به لحاظ امنیت، فضای شهری قابل دفاع نمی‌باشد. همین موضوع منجر گردیده است که در زمان شب با کاهش امنیت فضای پیرامون نسبت خریدار کمتر شده و بارفروشان نیز نتوانند فعالیت مناسب را انجام دهند. هرچند بارفروشان به طور مشترک یا شخصی موتور برق داشته و روشنایی محیط فروش خود را تأمین می‌کنند با این حال فضای پشت که نقش بارانداز برای بارفروشان را دارد فاقد امنیت لازم می‌باشد. کاهش دفاع‌پذیری محیط پیرامون منجر به کاهش سطح عملکرد شده و برخی شهروندان ترجیح می‌دهند علی‌رغم نیاز خانوار، از خرید در شب خودداری نمایند. مفاهیم خرد شکل‌دهنده این مقوله در برگرفته مواردی همچون ضعف روشنایی، تاریک بودن، بایر بودن، رهاشدگی، مناسب برای بارانداز بارفروشان، ظرفیت تخلیه و بارگیری، محل زباله و ضایعات میوه، نگرانی شبانه‌روزی، تقسیم کاربری بارفروشان، نورپردازی سیار، کاربرد موتور برق، حضور موردی معتادان و زباله گردان، بهداشت نامناسب، ترس شبانه، فضای تاریک، گردوغبار پیرامون، ضایعات ساختمانی، کاهش خرید، بارانداز وسایل و ابزار کار، کشیک شبانه‌روزی ایام تعطیل و دیدپذیری ضعیف می‌باشند (جدول ۴ و شکل ۶).

نمونه مصاحبه با بارفروش بزرگراه حاج قاسم سلیمانی (جهاد سازندگی): «محیط اطراف ما معمولاً خالی است و ما خودمان موتور برق داریم و با آن روشنایی شب را تأمین می‌کنیم. گاهی اتفاق افتاده است که زمانی سرمان شلوغ است از فضای پشت ما برای ورود به خودروهایمان و سرقت وسایل آن مانند ضبط صوت استفاده شده است. شب‌ها وقتی کار ما تعطیل می‌شود و امکان جابه‌جایی میوه به وسیله نقلیه وجود ندارد مجبوریم شب را همان جا بمانیم و نگرانی بدهیم. چاره‌ای هم نداریم بالاخره کاسبی ما همین است و باید مراقب وسایلمان و میوه‌ها باشیم. در بعضی مواقع با چند بارفروش مجاورمان هماهنگ می‌شویم و به‌صورت شیفتهی هر کدام یک شب را کنار بار و خودرو نگرانی می‌دهیم. فضای جلوی ما که منتهی به محور و میوه‌ها است مشکل چندانی ندارد چون به اندازه کافی خودمان روشنایی آنجا را با موتور برق تأمین کرده‌ایم ولی فضای پشت به دلیل بایر بودن و متروکه شدن امکان تأمین روشنایی نداشته و به هر صورت امنیت آن کافی نیست. هرچند این فضای بایر پشت برای ما خیلی کارایی دارد. چون هم‌بار پشتیبان و وسایل اضافی مانند موتور برق، جعبه‌ها و سبدهای خالی، میوه‌های خراب شده و ضایعات روزانه را آنجا می‌گذاریم تا شهروندان در موقع خرید میوه اذیت نشده و با محیط فروش منظم و بهداشتی باشد. با این حال اگر اجازه دهند ما می‌توانیم با گذاشتن موتور برق اضافی چند نورافکن بر روی خودروی‌های خودمان نصب کنیم تا فضای پشت را روشن نموده و امن‌تر نماید. بعضی موقع‌ها شهروندان به دلیل متروک بودن فضای پشت خرید را انجام نمی‌دهند و یا سریع خرید کرده و حرکت می‌کنند. در هر صورت ما به طور جمعی با سایر همکاران امنیت فضا را تأمین کرده‌ایم و الان مشکل خاصی وجود ندارد ولی بالاخره فضای پشت بایر و متروکه است نمی‌شود گفت امنیت کامل در شب وجود دارد.»

جدول ۴. مفاهیم مرتبط با مقوله امنیت فضا بارفروشان شهر زنجان

مقوله	مفاهیم اصلی	تکرارپذیری
امنیت فضا	رهاشده، قابل دفاع، بایر، عدم روشنایی، موتوربرق، کاهش فروش، نگهداری، کاربری‌های بزرگ‌مقیاس، ترس، امکان بارانداز، کنترل، دوربین، دیرپذیری.	۷۴
مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)		
		

شکل ۶. تصویر نمونه امنیت فضا در شب و روز بارفروشان

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مقوله معیشت خانواده

بارفروشان به‌مانند سایر مشاغل رسمی و غیررسمی به دنبال تأمین معاش خانواده خود می‌باشند. غیررسمی بودن این شغل، ارتباطی به تأمین معیشت خانواده و عدم توانایی آنان در سایر مشاغل ندارد. بارفروشان با گذاشتن زمان و هزینه برای خرید میوه از میادین اصلی میوه و تره‌بار، یا خرید مستقیم از کشاورز، ایستادن در حاشیه خیابان، تحمل سرما و گرما، مراقبت از کالا، تحمل استرس‌های ناشی از تنش با مأموران اجرائیات، تأمین امنیت فضا، خرابی خودرو و بسیاری از مسائل دیگر با یک هدف مشترک یعنی کسب درآمد و تأمین معیشت خانواده کار می‌کنند. اینکه چالش‌های اقتصادی و سیاسی حاکم بر جامعه روزبه‌روز بر گستردگی اقتصاد غیررسمی دامن می‌زند دلیلی بر عدم تأمین معاش نبوده و هر سرپرست خانواری باتوجه‌به توانایی و امکانات خود به دنبال کسب درآمد می‌باشد. لذا معیشت خانواده مهم‌ترین مقوله بارفروشان برای انتخاب شغل موردنظر می‌باشد. بسیاری از بارفروشان اعتقاد دارند که در صورت داشتن شرایط و سرمایه لازم می‌خواهند برای خودشان مغازه‌ای باز کنند و باتوجه‌به تجربه کسب شده میوه مناسب را در اختیار شهروندان قرار دهند. مفاهیم درآمد، تجربه، نیاز خانواده، تلاش و کوشش، هزینه، تنش، استرس، در دسترس بودن خانواده در مواقع بروز مشکل خانوادگی، امکان مراجعت لحظه یا موردی به خانواده، سپردن کار به همکاران، مراقبت و نگهداری فرزندان، تحصیل و کسب دانش آنان (آینده‌نگری)، تبیین‌کننده مقوله معیشت خانواده می‌باشد (جدول ۵ و شکل ۷).

نمونه مصاحبه با بارفروش میدان امیرکبیر: «انتخاب این شغل برای من و استقرار در این مکان با از دست دادن شغل دیگر خود که در شرکت صنعتی کار می‌کردم شروع شد. قبلاً در شرکت کار می‌کردم ولی با تعدیل نیرو با قرض‌وقوله یک وانت خریدم و یواش‌یواش مشغول فعالیت شدم. ابتدا باربری می‌کردم و از میدان میوه و تره‌بار بار میوه برای میوه‌فروشان جابه‌جا می‌کردم. رفته‌رفته با توجه کسب اطلاع از نحوه آوردن میوه، خرید و فروش آن، میزان سوددهی آن به فروش میوه با وانت روی آوردم. بعد از مدتی متوجه شدم جابه‌جایی مداوم و سیار با وانت در خیابان‌ها و کوچه‌های مسکونی هم به‌صرفه نیست و هم استهلاک ماشین را بالا می‌برد. به همین خاطر تصمیم گرفتم در نقطه ثابت مستقر شوم. بعد از مدتی جابه‌جایی از این مکان به مکان نهایتاً دو سه سالی در این مکان به طور ثابت میوه روی وسیله نقلیه میوه می‌فروشم. همکاران مجاور بنده نیز تقریباً شرایط بنده را دارند. البته برخی همکاران تجربه‌شان بیشتر و برخی نیز تجربه کمتری نسبت به بنده دارند. ما در اینجا از صبح تا شب

برای تأمین مایحتاج زندگی خانواده تلاش می‌کنیم. بنده ۳ فرزند دارم که هرکدام مخارج خاص خودشان را دارند. برای تأمین احتیاج آن‌ها با تمام مشکلات باید کار کنم. الان در شرکت‌های صنعتی حقوق زیادی نمی‌دهند و باتوجه به تورم و افزایش هزینه‌های معیشتی، حقوق پایه جوابگوی نیازهای روزانه ما نیست. در این کار درست است سختی‌های زیادی مانند خرابی میوه، تنش با مأموران، خرابی ماشین، تأمین میوه، سرما و گرما و بسیاری از چیزهای دیگر وجود دارد ولی به هر صورت باتوجه به مقدار درآمد بهتر از شرکت است. هرچند اگر کار خوبی باشد بنده به آنجا می‌روم. در حال حاضر حدود ۷۰۰ هزار تومان در روز درآمد حاصل می‌شود که با تمام مشکلات ما راضی هستیم. راضی نباشیم چه کار کنیم بالاخره باید زندگی کرد و در زندگی تلاش کرد.»

جدول ۵. مفاهیم مرتبط با مقوله معیشت خانواده بارفروشان شهر زنجان

تکرارپذیری	مفاهیم اصلی	مقوله
۷۵	درآمد نسبتاً مناسب، کار شبانه‌روزی، تجربه، سرپرست خانواده، تأمین نیاز، هزینه‌ها، استرس کار، مراقبت از فرزندان، تحصیل و تأمین خانواده، تنش مدیریتی، زمان و مکان، دردسترس بودن، آینده‌نگری خانواده و مراقبت.	معیشت خانواده
مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)		
		
شکل ۷. تصویر نمونه از سختی کار در آب و هوای سرد برای تأمین معیشت خانواده		

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

مقوله بازار (خرید و فروش و کنترل)

نسبت هزینه به سود نسبتی است که برای شروع و ادامه یک فعالیت اقتصادی ضروری است. هرچه قدر تراز این نسبت کمیت بیشتری داشته باشد صرفه اقتصادی ادامه شغل و تلاش برای توسعه آن بیشتر خواهد شد. تحلیل هزینه به منفعت اقتصادی تحلیلی است که هزینه‌ها و منافع مختلف مرتبط با یک فعالیت اقتصادی، مورد ارزیابی قرار می‌گیرند تا به تصمیم‌گیری مطلوب و مبتنی بر اطلاعات، کمک کند. بارفروشان در ابتدای شروع کار، این تحلیل را به صورت تجربی و مطالعه اولیه بازار (هرچند غیرعلمی) انجام می‌دهند. از طرفی دیگر کنترل بازار میوه مطرح می‌شود که بنا به ساختار میوه‌فروشان رسمی و غیررسمی، اهرم رقابت نقش اساسی را در کنترل بازار میوه دارد. مطالعه ساختار درآمد و هزینه بارفروشان نشان می‌دهد که بارفروشان سعی می‌کنند برای کسب سود بیشتر به تأمین میوه مستقیم اقدام کنند در این راستا بارفروشان علی‌رغم وجود واسطه‌ای بسیار زیاد، به صورت فردی یا دسته‌جمعی با ایجاد ارتباط به کشاورزان و باغداران مراجعه کرده با خرید انبوه نرخ را پایین آورده و با توزیع میان بارفروشان به تناسب نرخ فروش را نیز پایین می‌آورند. تقسیم‌بندی نحوه تأمین کالا بارفروشان نشان می‌دهد که شیوه‌های خرید از میدان میوه و تره‌بار مرکزی، خرید از واسطه‌های عمده، سفارش و خرید مستقیم از کشاورزان و باغداران استان و سایر استان‌های کشور، خرید جمعی با وسایل نقلیه باری (مانند تریلی، کامیون) و توزیع آن بین خود، خرید

¹. Cost- Benifit

میوه‌های مانده (درجه ۲) از برخی میوه‌فروشی‌های لوکس شهر و فروش حراجی آن در سطح شهر، از جمله شیوه‌های تأمین و فروش کالا توسط بارفروشان می‌باشد. نتایج حاصل از طبقه‌بندی، کدگذاری و مفهوم‌سازی مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که بارفروشان باتوجه به حجم و میزان دورریزی اولویت را در قیمت پایین کالا، به‌صرفه‌بودن فروش و کیفیت میوه می‌بینند. مفاهیم قابلیت فروش، نیاز شهروندان، به‌روز بودن، تنوع فصلی، خرید مستقیم، خرید جمعی، مشارکت یکدیگر، بازار پسندی، قیمت پایین‌تر نسبت به بازار رسمی، فروش آسان و سریع، کاهش دورریزی، رقابت با بازار رسمی، جابه‌جایی آسان، فسادپذیری طولانی، فروش جعبه‌ای، انبار موقت، کنترل قیمت‌ها، هماهنگی، مشارکت کاری، حراج، مبدأ و مقصد، ارتباط با تولیدکننده، واسطه، کارت‌خوان، فاصله عرضه، خرید شرایطی، فروش نقدی، واگذاری و اجاره، عوارض و مالیات از جمله مفاهیم مهم و کلیدی استخراج شده مرتبط با مقوله بازار می‌باشند (جدول ۶ و شکل ۸).

نمونه مصاحبه با بارفروش میدان روزبه (حداصل سه‌راه امجدیه تا میدان پارک شهید رجایی): «ما معمولاً سعی می‌کنیم کالای موردنیاز را از بازار میوه و تره‌بار مرکزی زنجان باقیمت پایین اخذ کنیم تا بتوانیم با نرخ پایین‌تر از بازار رسمی بفروشیم. باتوجه به اینکه کار ما در فضای باز و به‌دور هزینه‌های جاری مانند اجاره‌بها، مالیات و دارایی، عوارض، هزینه‌های برق، آب و گاز و غیره است به همین دلیل میوه‌های مورد عرضه ما نیز قیمت پایین‌تری دارد. از طرفی برخی مواقع به‌صورت جمعی با کشاورزان و باغداران وارد مذاکره می‌شویم و محصول آن‌ها را به‌صورت عمده خرید و با توزیع میان خودمان باقیمت پایین‌تر عرضه می‌کنیم. هرچند گاهی واسطه و دلالتان میوه نیز به ما کمک می‌کنند تا بتوانیم میوه مناسب بخریم. برخی واسطه‌گران خودشان با چندین بارفروش هماهنگ می‌شوند و بار آن را می‌فروشند. بالاخره برخلاف مغازه‌داران، چون شرایط نگهداری زیاد میوه در محیط آزاد متفاوت است و زود فاسد می‌شود لذا ما معمولاً باعرضه قیمت پایین‌تر و آوردن محصولات با ماندگاری بالا (مثل سیب، پیاز، سیب‌زمینی و غیره) میوه‌های خود را می‌فروشیم. عرضه قیمت پایین میوه‌ها ما چون باعث رقابت با میوه‌فروشان رسمی می‌شود باعث می‌گردد آنها زیاد نتوانند قیمت را بالا ببرند. در واقع اگر ما نباشیم. ممکن است آنها قیمت‌ها را زیاد بالا برده و شهروندان را ناراضی کنند. ما عمدتاً سعی می‌کنیم در فروش میوه با جلب رضایت شهروندان حجم بالایی را به فروش می‌رسانیم. عمدتاً فروش ما بالای سه کیلو در هر خرید است و قیمت ما باعث می‌شود که شهروندان نیز با مقدار وزنی بالایی خرید را انجام دهند. سود وزنی ما کمتر از سایر میوه‌فروشان است ولی چون قیمت‌مان پایین است عرضه ما نیز زیاد است و همین جبران می‌کند. البته روزی‌رسان خدا است و ما هم سعی می‌کنیم راضی باشیم.»

جدول ۶. مفاهیم مرتبط با مقوله بازار بارفروشان شهر زنجان

مقوله	مفاهیم اصلی	تکرارپذیری
بازار	رقابت، کنترل بازار، قیمت مناسب، واسطه‌گری، خرید مستقیم، خرید دسته‌جمعی، توزیع، دورریزی، فسادپذیری، کاهش سود، افزایش فروش، مشارکت جمعی، بازار پسندی، نیاز روزانه، فصلی، جابه‌جایی، وضعت فضا، مالیات و دارایی، معافیت‌ها، تثبیت موقعیت، رضایت دوطرفه، وزن، حراج، فاصله مبدأ کالا، عرضه، خرید شرایطی، تقابل و مشارکت بازار رسمی.	۶۳
مشخصه تصویری		
		
شکل ۸. تصویر نمونه از تراکم وانت بارها با اهرم تمرکز بر بازار فروش (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)		

مقوله ساماندهی

پذیرش اقتصاد غیررسمی مبتنی بر قالب‌های مختلف مانند دست‌فروشی، میوه‌فروشی، زباله‌فروشی، دوره‌گردی و غیره در اقتصادهای درحال توسعه ضرورتی است انکارناپذیر که ساماندهی آن را در اولویت مدیریت‌های مختلف شهری قرار می‌دهد. مواجهه با این نوع اقتصادها با توجه به وابستگی معیشتی خانوارها به آن، نه با اهرم‌های جمع‌آوری، نادیده‌انگاری، برخورد قهری، بلکه با برنامه‌های نظام‌بخشی و ساماندهی است که می‌تواند به‌عنوان بخشی از ظرفیت اقتصاد، در اقتصاد شهری نقش ایفا نماید. مطالعه حاضر نشان می‌دهد که علی‌رغم ایجاد چالش‌های مختلف شهری توسط بارفروشان، فعالان این حوزه در چرخه اقتصادی معیشت خانوار، کنترل قیمت‌های بازار رسمی میوه و تأمین بخشی از بازار میوه شهر زنجان مؤثر عمل می‌نمایند. یافته‌های حاصل از مصاحبه با بارفروشان نشان می‌دهد که مفاهیم رضایت، گرایش، مشارکت، مدیریت شهری، برخورد قهری، برنامه‌ریزی، طرح‌های توسعه شهری، اصلاح موقت، تبیین‌کننده مقوله ساماندهی و نظام‌بخشی بارفروشان است. نمونه مصاحبه با بارفروش بزرگراه ۲۲ بهمن حدفاصل سایت کارگاهی تا پل امام حسن مجتبی (ع) نشان می‌دهد که تمایل به ساماندهی و تخصیص فضای مناسب در نقاط مختلف شهر در میان بارفروشان بسیار زیاد بوده و بارفروشان حاضر به مشارکت در ساماندهی می‌باشند. بارفروشان از وضعیت موجود رضایت نداشته و بر وجود مشکلات متعدد ترافیکی، بهداشت محیط و غیره را توافق و پذیرش دارند. اما مدیریت شهری در این خصوص برخورد قهری را اولویت بر ساماندهی و نظام‌بخشی دانسته و بارفروشان را عامل ایجاد ترافیک، بی‌نظمی، اغتشاش بصری و افت کیفیت محیط می‌شمارد. این نگاه مدیریت شهری عامل ایجاد کنش منفی بین بارفروشان و مدیریت‌های مختلف بوده و نارضایتی عمومی را به دنبال داشته است. مصاحبه نشان می‌دهد که تمایل به همکاری و مشارکت مالی (متناسب با سطح توانایی) و ایجاد فضای مناسب برای فعالیت آنان خواسته بارفروشان می‌باشد (جدول ۷ و شکل ۹).

جدول ۷. مفاهیم مرتبط با مقوله ساماندهی بارفروشان شهر زنجان

تکرارپذیری	مفاهیم اصلی	مقوله
۷۵	ظرفیت مشارکت‌پذیری، کمک مالی، وسع و توان، ناراضایتی، سردرگمی، تنش و درگیری، مدیریت شهری، کیفیت، دور ریزی و اسراف، اغتشاش محیطی، آشفتگی بصری، بی‌نظمی، تمایل و راهنمایی، برخورد قهری، طرح‌های توسعه شهری، رهاسدگی، مکان مشخص، ساخت، مراعات.	ساماندهی و نظام‌بخشی

مشخصه مشاهده‌ای (تصویری)

شکل ۹. تصویر نمونه از نابسامانی بار و تردد در محورهای اصلی شهر زنجان

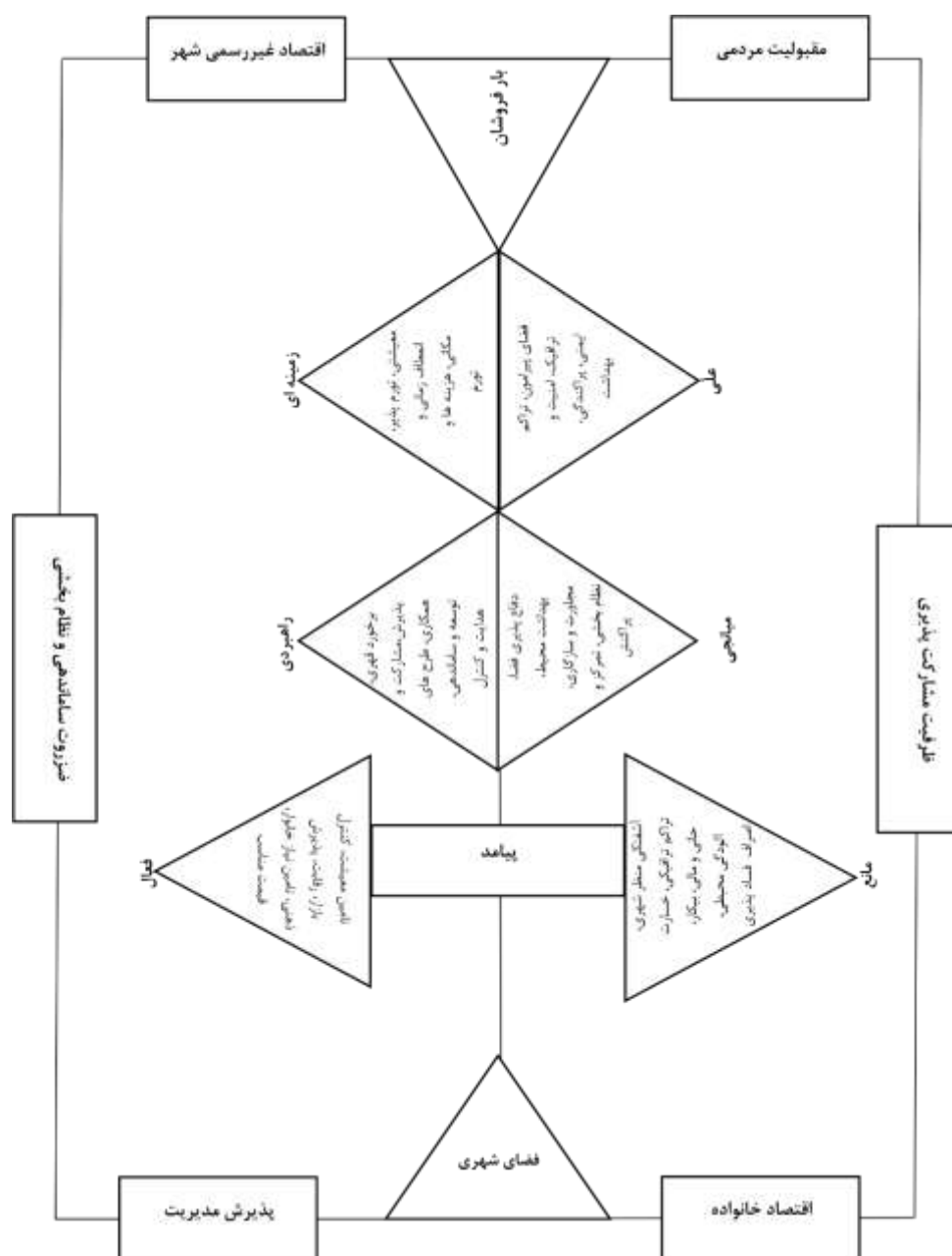
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

باتوجه‌به کدبندی، مقوله‌ها و مفاهیم حاصل از فرایند مصاحبه و مشاهده که منجر به شناسایی و تبیین ساختار اقتصادی بارفروشان گردید لزوم ایجاد مدل پارادایمی لازم است. ساختار حاصل فرایند پارادایمی است که نتیجه تحلیل داده‌بنیاد در آن تبیین می‌شود. لذا باتوجه‌به مدل پارادایمی، ساختار بارفروشان زنجان را می‌توان شرایط علی، زمینه‌ای، میانجی، راهبردی خلاصه نموده و پیامدهای حاصل را در جدول ۸ تبیین نمود. شرایط علی، شامل عوامل مؤثر بر ساختار و شکل‌گیری بارفروشان است که تعیین می‌کند کدام علت‌ها منجر به شکل‌گیری بازار مبتنی بر میوه‌فروشی سیار در فضاهای شهری می‌شود. زمینه در برگیرنده هدف از حضور در فضای اقتصادی و هدف از توجه به آن است. در کنار زمینه‌های یادشده شرایط مداخله‌گری نیز وجود دارد که همواره بر عملکرد عوامل زمینه‌ای تأثیر می‌گذارد که دربرگیرنده عواملی مانند مدیریت اقتصادی و محیطی شهر، مدیریت انتظامی فضاها، عوامل محیطی و غیره است. راهبردها تشدید یا تضعیف‌کننده زمینه هستند که مواردی همچون ویژگی‌های محیطی فضا، نظام توزیع و سازمان فضایی بارفروشان، ویژگی‌های روانی و اجتماعی حضور در فضا، شرایط خریدوفروش کالا و مواردی از این دست می‌باشند. پیامدها نتیجه شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر و راهبردی می‌باشند که منجر به بروز پیامدهای مانع یا فعال اقتصاد بارفروشان در فضا شده و بر اقتصاد شهر تأثیر می‌گذارند. براین اساس در نتیجه تفسیر مفاهیم و مقوله‌ها، مدل پارادایمی ساختار بارفروشان در فضای شهری به شرح شکل ۱۰ می‌باشد

جدول ۸- شرایط پارادایمی مفاهیم و مقوله‌های ساختار بارفروشان در فضای شهر زنجان

شرایط	نتایج فعال و مانع
شرایط علی	فضای بایر، موقعیت گزینی مبتنی بر تردد، حاشیه محور اصلی، نبود پارکینگ، فسادپذیری کالا، فروش ارزان‌تر، بهداشت محیط، بهداشت میوه، بهداشت فردی، تمرکز نقطه‌ای و خطی، حراج، تقابل بازار رسمی، کنترل بازار میوه. فاصله سکونت و کار. تداخل پیاده و سواره، نبود میلان جمع‌آوری ضایعات میوه.
شرایط زمینه‌ای	بیکاری و کارکردن، تأمین نیاز، معیشت خانوار، افزایش هزینه‌ها، تورم و گرانی. خرید شهروندان. رضایت نسبی. وقت و زمان قابل انعطاف. شرایط اقتصادی و سیاسی کشور.
شرایط میانجی	برخورد قهری، ضعف امنیت و دفاع‌پذیری، رهاشدگی، عدم نظام‌بخشی، مدارا کردن، بهداشت سطحی، بایر بودن پیرامون، مجاورت و ناسازگاری کارکردی. پراکندگی نقطه‌ای و تمرکز خطی.
شرایط راهبردی	حضور مداوم انتظامی، نگرهبانی شبانه‌روزی، مشارکت و همکاری بارفروشان، رضایت شهروندان، هدایت و کنترل، برخورد قهری و جمع‌آوری، فضا سازی موقت. ساماندهی سطحی. عدم طرح‌های توسعه شهری، مدیریت نامناسب فضاهای شهری. پراکندگی نقطه‌ای.
پیامدهای حاصل	
فعال و مثبت	مانع و منفی
کسب درآمد تأمین معیشت خانواده، پذیرش اقتصادی بارفروشان و مراعات انتظامی - کنترل بازار میوه - عرضه باقیمت مناسب - استفاده از نظام حراج میوه و قابل تهیه برای قشر ضعیف، تنوع کیفی و وزنی میوه - عرضه مستقیم و بدون واسطه و یا با حداقل واسطه، نظام بازار مبتنی بر سود کمتر - فروش بیشتر. توزیع فضایی در مکان‌های مختلف. مشارکت‌پذیری بارفروشان و تمایل به همکاری، تمایل به ساماندهی و نظام‌بخشی مشارکتی - تمایل به تأمین مالی بخشی از هزینه‌های ساماندهی - تمایل به استقرار در فضای بهتر و ساماندهی شده. پذیرش ذهنی بارفروشان توسط مدیریت شهری به‌عنوان بخشی از اقتصاد شهری. تأمین بخشی از اقتصاد خانوارهای شهری و چرخه مالی شهر.	تداخل تردد وسایل نقلیه - تصادف جانی مالی، تراکم ترافیکی عبورومرور، بهداشت نامناسب محیطی و کالایی، ایجاد اغتشاش بصری و آشفتگی منظر شهری، رهاشدگی و تأمین امنیت فضایی و اجتماعی، نظام دارایی و مالیات و عوارض شهری، شرایط سخت‌کاری، فسادپذیری سریع، اسراف، ازبین‌رفتن و دورریزی میوه. گسترش بدون برنامه‌ریزی و نقطه‌ای در شهر، ایجاد تراکم ترددی. نبود برنامه‌ریزی و نظام ساماندهی مدیریت شهری، کنترل قهری و یا رهاکردن. افت کیفیت محیط شهری. عدم تدوین برنامه‌ریزی عملی مدیریت شهری علی‌رغم پذیرش ذهنی.

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

شکل ۱۰. مدل بارادایمی ساختار بارفروش در فضای شهری زنجان (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

بحث و نتیجه‌گیری

پذیرش اقتصاد غیررسمی در مقیاس‌های مختلف از جمله مقیاس جغرافیایی شهر، برون‌دادهای بر توسعه و تأثیرگذاری مثبت آن بر منافع اقتصادی شهرها است. اقتصاد غیررسمی جدای از ساختارهای درونی شهر حرکت نمی‌کند بلکه شرایط مختلف اقتصادی و سیاسی جامعه است که آن را هم راستا با اقتصاد رسمی گسترش داده و جزئی از اقتصاد شهر می‌نماید. این نوع اقتصاد با اثر مستقیم بر معیشت خانوار شهر حیات یافته و باهدف تأمین نیازهای روزمره خانوارها گسترش یافته و با اشکال متفاوتی در فضاهای شهری هویت می‌یابد. اقتصادی که در فضاهای باز و عمومی شهر در قالب‌هایی مانند دست‌فروشی پیاپی، چرخ‌فروشی، خودرو فروشی کالاهای مختلف شکل گرفته و با پیشرفت تدریجی ممکن است تبدیل به واحدهای صنفی رسمی شود.

یکی از اقتصادهای غیررسمی مبتنی بر فروش کالا در فضاهای عمومی شهر، بارفروشان میوه شهری می‌باشند که با وانت‌بارهای میوه در مکان‌های مختلف شهر پراکنده شده و به‌صورت سیار و نیمه سیار فعالیت می‌نمایند. مطالعه حاضر به بررسی بارفروشان میوه مستقر در فضاهای مختلف شهر زنجان پرداخته و ساختار فعالیتی آنان را در مدل زمینه‌گرا تبیین نمود. یافته‌ها نشان داد بارفروشان شهر زنجان مکان‌گزینی فعالیتی خود هوشمندانه عمل کرده و در موقعیت‌های مستقر می‌شوند که محل تردد شهروندان در فاصله میان کار و سکونت است. موقعیت‌های بارفروشان مبتنی بر انتخاب در معابر شریانی با حجم ترددی بالا و امکان پارک حاشیه‌ای است. بارفروشان در فضایی مشغول فعالیت می‌باشند که در بعد بهداشت محیط چالش‌های جدی مواجه بوده و نیازمند ساماندهی و کنترل بهداشتی است. فضای کار بارفروشان فضایی آزاد با مجاورت اراضی بایر و متروکه یا ناسازگار شهری است که ضمن ایجاد مسائل بهداشت و سلامت انسان و کالا، چالش دفاع‌پذیری فضای شهری را ایجاد می‌نماید. تراکم‌های ترافیکی ناشی از توقف شهروندان برای خرید میوه و نبود ساختارهای هدایت و کنترل آنان در موقعیت‌های مستقر بارفروشان منجر به ایجاد پیامدهای عبور و مرور می‌شود. از طرفی نقش کنترلی بارفروشان در قیمت میوه و رقابت با اصناف رسمی میوه‌فروشان ضمن ایجاد تقابل کاری، رقابت را نیز ایجاد کرده و مانع افزایش شدید قیمت میوه می‌شود. هر چند تناسب تورم خرید و فروش بر قیمت‌ها تأثیرگذار است با این حال رقابت بین عرضه‌کنندگان نیز بر کنترل قیمت‌ها بی‌تأثیر نیست. بارفروشان در فضای اقتصادی حاکم باهدف تأمین معیشت خانواده و کسب درآمد به دلایل مالیات، عوارض، اجاره و هزینه‌های دیگر جدایی‌گزینی اقتصادی از بازار رسمی را انتخاب کرده و ترجیح می‌دهند در بازار موازی فعالیت نمایند. تمرکز بر خرید میوه مستقیم از کشاورزان و باغداران، کاهش تعدد واسطه‌گری، عرضه مناسب میوه از جمله ساختارهای کارکردی بارفروشان بوده که علی‌رغم افت تدریجی کیفیت میوه در فضای باز شهری رضایت نسبی شهروندان را به دنبال داشته است. آنچه در این میان چالش پیامدی مدیریت شهری است نبود برنامه ساماندهی پایدار، لحاظ نکردن این موضوع در طرح‌های موضعی و موضوعی توسعه شهری، برخورد گاهاً قهری، رهاکردن، ضعف در هدایت و کنترل ترافیکی و بهینه‌سازی فضای فعلی است که علی‌رغم اقدامات موقت مدیریت شهری اثرگذاری چندانی نداشته است. ظرفیت مشارکت‌پذیری، همکاری بارفروشان، سرمایه اجتماعی موجود میان آنان در کنار پذیرش ذهنی این اقتصاد در فضای شهری از جمله پیامدهای مثبت ظرفیت ساماندهی پایدار بارفروشان می‌باشد. نتایج کلی نشان می‌دهد که موضوع بارفروشان سیار در فضای شهری موضوعی است مورد پذیرش شهروندان، مدیران و فعالان میوه که باتوجه به شرایط علی، زمینه‌ای، راهبردی، میانجی و پیامدهای حاصل از آن می‌توان مدل ساماندهی کارآمدی را ترسیم نمود. نتایج تحلیل‌های داده‌بنیاد نشان می‌دهد مدیریت شهری علی‌رغم برخورد گاه‌ها و بالاجبار قهری جهت کنترل ترافیک و جلوگیری از بروز حوادث شهری اقدامات ساماندهی را نیز در برنامه داشته است که در پی مشکلات ناشی از مسائل حقوقی مالکیت زمین نتوانسته است مؤثر عمل نماید. با توجه به اینکه بارفروشان شهری بخشی گریزناپذیر از اقتصاد خرد شهری می‌باشند که متناسب با مسائل کلان و خرد اقتصاد ملی و محلی در شهرها گسترش یافته و بر سطح عملکردی خود افزوده و ضمن تأمین بخشی از میوه شهروندان، معیشت و اقتصاد خانوار را به گردش در می‌آورند. نیاز است به‌عنوان بخشی از اقتصاد غیررسمی شهر مشروعیت بخشیده شده و طرح‌های ساماندهی آن را پیاده نمود. توجه به ظرفیت مشارکت‌پذیری بارفروشان، تمایل به همکاری با مدیریت شهری، تمایل به ساماندهی اهرم لازم ساماندهی را فراهم می‌نماید. مدل مبتنی بر آن ساختار را می‌توان باتکیه بر مشارکت، پذیرش، مقبولیت و اقتصاد خانواده بنیان نهاده و اقدامات لازم را طراحی و اجرا نمود. در این راستا پیشنهادی کلی زیر ارائه می‌گردد:

- لزوم ساماندهی اراضی و فضاهای پیرامون بارفروشان به‌صورت موقت توسط مدیریت مرتبط
- تدوین طرح‌های ساماندهی و فضا سازی مناسب برای بارفروشان توسط مدیریت مرتبط
- ارائه کنترل‌های بهداشتی در ابعاد محیطی و انسانی و پایش مستمر بهداشت محیط توسط مدیریت مرتبط
- هدایت و کنترل ترافیکی و ساماندهی نحوه چینش و فروش بار در فضای فعلی توسط مدیریت مرتبط
- حمایت‌های مالی جهت تأمین منابع مالی و بهسازی و نوسازی ناوگان باری بارفروشان

- استفاده از ظرفیت مشارکت‌پذیری و سرمایه اجتماعی بارفروشان
- ایجاد بازارچه‌های دوره‌ای و روزبازارهای موقت، ویژه بارفروشان برای ارائه میوه تازه به شهروندان مانند جمعه‌بازار
- تجهیز فضای پیرامون به مبلمان موقت و تأمین روشنایی فضاهای خالی جهت کنترل بهداشت و امنیت فضا

منابع

- استراوس، انسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۲). *مبانی پژوهش کیفی*. ترجمه: ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- ایراندوست، کیومرث؛ خلیقی، نینا؛ خیبری، سمانه و آسیایی، آرن. (۱۴۰۱). شناسایی ابعاد اثرگذار همه‌گیری کوید ۱۹ بر کسب‌وکار دست‌فروشان شهر کرمانشاه. *اقتصاد و برنامه ریزی شهری*، ۳(۱)، ۸۹-۱۰۳.
- <https://doi.org/10.22034/UE.2022.03.01.07>
- بهرامی، رحمت. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل آلودگی محیط زیست سکونتگاههای روستاییان استان کردستانو تاثیر آن بر سلامت روستاییان. *نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۷(۸۴)، ۹-۱. <https://doi.org/10.22034/gp.2023.14858>
- دویران، اسماعیل. (۱۴۰۳). اثر کارکردی مصرف فضاهای مرکز شهر بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: بافت مرکزی شهر زنجان). *فضای شهری و حیات اجتماعی*، ۳(۹)، ۶۲-۷۹. doi: 10.2034/jprd.2024.62569.1106
- دویران، علیرضا و غایب لو، سیما. (۱۴۰۳). بررسی تجدید حیات صنایع دستی در اقتصاد محلی شهری (مطالعه موردی: خیابان مسگرهای شهر زنجان). *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*، ۳(۵)، ۱۲۲-۱۰۶. doi: 10.2034/uep.2024.472013.1526
- دهقانان، حامد، افجه، سیدعلی اکبر، سلطانی، مرتضی، و جواهری زاده، ابراهیم. (۱۳۹۷). مدل داده‌بنیاد از فرایند مدیریت استعداد. *پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی*، ۱۰(۴ (پیاپی ۳۴))، ۷۵-۱۰۰. Doi: 20.1001.1.82548002.1397.10.4.8.7
- رجبی، سجاد، ولی زاده، رضا، ستارزاده، داریوش، پناهی، علی و محبوبی، قربان. (۱۴۰۰). تحلیل پراکنش فضایی خدمات عمومی شهری از دیدگاه عدالت اجتماعی در ساختار فضایی کلان‌شهر تبریز. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۵(۷۸)، ۱۷۷-۱۵۹. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.43357.2752>
- رضایی، ناهید و نجاری نابی، رعنا. (۱۴۰۳). مروری بر تجربیات بین‌المللی ساماندهی دست‌فروشان با تأکید بر نقش دست‌فروشی در منظر شهری. *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*، ۱(۵)، ۱۷۰-۱۵۴. <https://doi.org/10.22034/uep.2024.451998.1476>
- رمضانی فرخ، احمد؛ اکبری، حسین؛ فولادیان، مجید و موسایی، میثم. (۱۴۰۰). فهم ابعاد جامعه‌شناختی اقتصاد غیررسمی در حاشیه شهر مشهد: (مطالعه موردی محله قلعه‌خیابان مشهد). *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۸(۲)، ۲۲۷-۲۶۶. doi: 10.22067/social.2022.72848.1091
- عبدلی، اصغر؛ محمدی، جمال و ابراهیمی، رضا. (۱۳۹۳). تحلیلی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: گردشگران داخلی شهر اصفهان). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۱۸(۵۰)، ۲۵۷-۲۳۵.
- شکویی، حسین. (۱۳۸۳). *دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری*. جلد اول، چاپ هشتم، انتشارات سمت: تهران.
- صادقی، مظفر؛ بافرانی، جمال؛ مهدوی، پروانه و غلامرضایی، زهرا. (۱۳۹۹). بررسی و ساماندهی فضایی دست‌فروشان منطقه ۱۰ شهر تهران با تأکید بر نواحی مسئله‌دار. *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*، ۱(۱)، ۴۷-۳۶. doi: 10.2034/UE.2020.09.04
- طاهری بنچناری، رویا؛ آقاجانی مرساء، حسین و کلدی، علیرضا. (۱۳۹۷). واکاوی پدیده طلاق، ریشه‌ها و پیامدها در شهر تهران ۱۳۹۵. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۹(۲)، ۱۶۴-۱۳۹. doi: 10.22059/ijsp.2018.68623
- ظفری، داریوش؛ صدر موسوی، میر ستار و پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۹۷). بررسی جایگاه شاغلان بخش غیررسمی در پایداری اقتصاد شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۰(۳)، ۶۵۹-۶۴۵. doi: 10.22059/jhgr.2017.202799.1007195
- فرهنگی، علی اکبر، سعیدآبادی، محمدرضا، و آقایان، سمیه. (۱۳۹۹). تسهیم دانش در شبکه‌های اجتماعی ارائه مدل پارادایمی بر اساس نظریه گراند تئوری (Grounded Theory). *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۱۶(۵۹)، ۱۵۵-۱۸۵. uep.2024.451998.1476/۲۰۳۴
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۹۵). *روش تحقیق کیفی در مکاتب تفسیری*. تهران: نشر اطلاعات
- مرصوصی، نفیسه و صالحی فرد، محمد. (۱۳۸۶). مدیریت شهری و بخش غیررسمی (مطالعه موردی: وانت‌بارهای عرضه کننده میوه و تره‌بار کلان شهر مشهد). *جغرافیا*، ۵(۱۲-۱۳)، ۶۷-۹۸.
- ویسیان، محمد، موسوی، میرنجف، ربانی، طاهرا، و احمدتوزه، واحد. (۱۳۹۴). تحلیلی بر وضعیت شاغلان بخش اقتصاد غیررسمی (مطالعه موردی: شهر قروه). *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، ۲(۱ (پیاپی ۲))، ۱۱۱-۱۲۳. <https://doi.org/10.22067/gusd.v2i1.20526>

- Adom, K. (2014). Beyond the Marginalization Thesis: An Examination of the Motivations of Informal Entrepreneurs in Sub-Saharan Africa: Insights from Ghana. *Int. J. Entrep. Innov.*, 15, 113–125. <https://doi.org/10.5367/ije.2014.0144>.
- Banks, N.; Lombard, M.; Mitlin, D. (2020). Urban Informality as a Site of Critical Analysis. *J. Dev. Stud.*, 56, 223–238. <https://doi.org/10.1080/00220388.2019.1577384>
- Brown, A.(2015). Claiming the Streets: Property Rights and Legal Empowerment in the Urban Informal Economy. *World Development*, 76, 238-248. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.07.001>
- Bryceson, D.F. (2011). Birth of a Market Town in Tanzania: Towards Narrative Studies of Urban Africa. *J. East. Afr. Stud.*, 5, 274–293. <https://doi.org/10.1080/17531055.2011.571389>
- Chen, M.A. (2012). *The Informal Economy: Definitions, Theories and Policies*; WIEGO Working Paper; WIEGO: Manchester, UK.
- Damayanti, M & Scott, N. (2018). Space for the Informal Tourism Economy. *Serv. Ind. J.*, 38, 772–78. <https://doi.org/10.1080/02642069.2018.1480014>.
- Danile, P. W. (2004). Urban challenges: The formal and informal economies in mega-cities. *Cities*, 21(6), 501-511.
- Elgin, C., & Oyvat, C. (2013). Lurking in the cities: Urbanization and the informal economy. *Structural Change and Economic Dynamics*, 27, 36-47
- Elgin, C. & oyvat, C. (2024). Lurking in the cities: Urbanization and the informal economy. *Structural Change and Economic Dynamics*, 27, 47-36. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2013.06.003>
- Godfrey, P.C. (2011). Toward a Theory of the Informal Economy. *In The Academy of Management Annals*, 5(1):231-277. <http://dx.doi.org/10.1080/19416520.2011.585818>
- Huang, P.C. (2009). China's Neglected Informal Economy: Reality and Theory. *Mod. China*, 35, 405–438. <https://doi.org/10.1177/0097700409333158>
- Jason, R. (2017). Organizing informal workers in the urban economy. *Habitat International*, 32 (2008) 192–202. doi: 10.1016/j.habitatint.2007.08.009
- Kamete, A.Y. (2013). On Handling Urban Informality in Southern Africa. *Geogr. Ann. Ser. B Hum. Geogr.*, 95, 17–31. <https://doi.org/10.1111/geob.12007>
- Kannan, K.P. (2009). Dualism, Informality and Social Inequality: An Informal Economy Perspective of the Challenge of Inclusive Development in India. *Indian J. Labour Econ.*, 52, 1–32.
- Lombard, M.; Meth, P. (2016). Informalities. In *Urban Theory*; Routledge: Abingdon, UK, 180–193.
- Martinez, L & Estrada, D. (2017). The urban informal economy: Street vendors in Cali, Colombi. *Cities*, 66, 34-43. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.03.010>
- Moyo, I.; Nicolau, M.D.; Gumbo, T. (2016). Johannesburg (South Africa) Inner City African Immigrant Traders: Pathways from Poverty? In *Proceedings of the Urban Forum; Springer: Berlin/Heidelberg, Germany*, 27, 329–345. <http://dx.doi.org/10.1007/s12132-016-9277-9>
- Potts, D. (2007). The State and the Informal in Sub-Saharan African Urban Economies: Revisiting Debates on Dualism. *Cris. States Res. Cent. Work Pap.*, 18, 1–27.
- Potts, D. (2008). The Urban Informal Sector in Sub-Saharan Africa: From Bad to Good (and Back Again?). *Dev. South. Afr.*, 25, 151–167. <https://doi.org/10.1080/03768350802090527>
- Radchenko, N. (2017). Informal Employment in Developing Economies: Multiple Heterogeneity. *J. Dev. Stud.*, 53, 495–513. <https://doi.org/10.1080/00220388.2016.1199854>
- Roberts, A. (2013). Peripheral Accumulation in the World Economy: A Cross-National Analysis of the Informal Economy. *Int. J. Comp. Sociol.*, 54, 420–444 <https://doi.org/10.1177/0020715213519458>
- Sassen, S.; Galvaan, R.; Duncan, M. (2018). Women's Experiences of Informal Street Trading and Well-Being in Cape Town, South Africa. *South. Afr. J. Occup. Ther.*, 48, 28 <http://dx.doi.org/10.17159/2310-3833/2017/vol48n1a6>
- Skinner, C and chen, M. (2021). Achieving Prospering and Territorial Equality The Urban Informal Economy. Women in Informal Employment: *Globalizing and Organizing*.
- Skinner, K Watson V. (2017). *The informal economy in cities of the global South*. 1st Edition, London Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781317392842>.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2013). *Principles of qualitative research method: basic theory, procedures and methods*. Translated by Beyuk Mohammadi, first edition, Tehran: Publications of Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies.
- Thulare, M.H.; Moyo, I.; Xulu, S. (2021). Systematic Review of Informal Urban Economies. *Sustainability*, 13, 11414. <https://doi.org/10.3390/su132011414>
- Williams, C. C., & Windebank, J. (1998). *Informal employment in the advanced economics*. London: Routledge.
- Williams, C.C.; Franic, J. (2016). Explaining Participation in the Informal Economy in Post-Socialist Societies: A Study of the Asymmetry between Formal and Informal Institutions in Croatia. *J. Contemp. Cent. East. Eur.*, 24, 51–65. <https://doi.org/10.1080/0965156X.2015.1118817>